

KLP SFCR 2019

Rapport om solvens og finansiell stilling 2019
(Solvency and Financial Condition Report)

KLP

Rapport om solvens og finansiell stilling 2019
Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap
Org. nr. 938 708 606

Innhold

Sammendrag.....	4
Utvikling siden årsslutt	5
A. Virksomhet og resultater.....	6
A.1 Virksomhet	6
A.2 Forsikringsresultat.....	7
A.3 Investeringsresultat	8
A.4 Resultat fra øvrig virksomhet.....	10
A.5 Andre opplysninger	10
B. System for risikostyring og internkontroll	11
B.1 Generelle opplysninger om systemet for risikostyring og internkontroll.....	11
B.2 Krav til egnethet	14
B.3 Risikostyringssystemet.....	15
B.4 Internkontrollsystem	18
B.5 Internrevisjonsfunksjon.....	19
B.6 Aktuarfunksjon	20
B.7 Utkontraktering.....	21
B.8 Andre opplysninger	21
C. Risikoprofil	22
C.1 Forsikringsrisiko	22
C.2 Markedsrisiko	24
C.3 Kredittrisiko	26
C.4 Likviditetsrisiko	26
C.5 Operasjonell risiko.....	27
C.6 Andre vesentlige risikoer	27
C.7 Andre opplysninger	27
D. Verdsettelse for solvensformål.....	28
D.1 Eiendeler.....	28
D.2 Forsikringstekniske avsetninger	32
D.3 Andre forpliktelser	39
D.4 Alternative verdsettelsesmetoder	40
D.5 Andre opplysninger	40
E. Kapitalforvaltning.....	41
E.1 Ansvarlig kapital	41
E.2 Solvenskapitalkrav og minstekapitalkrav	46
E.3 Bruk av durasjonsbaserte undermodulen for aksjerisiko ved beregning av solvenskapitalkravet.....	48
E.4 Forskjeller mellom standardformelen og benyttede interne modeller	48
E.5 Manglende oppfyllelse av minstekapitalkravet eller solvenskapitalkravet	48
E.6 Andre opplysninger	48
Godkjenning	51
Templater	52

Sammendrag

Solvens II-regelverket ble innført fra 01.01.2016. Regelverket er det samme i alle land i EU og i EØS-området. Regelverket skal blant annet gi økt beskyttelse for forsikringstakerne. Solvens II stiller krav til offentliggjøring av informasjon, blant annet gjennom denne rapporten. Rapporten skal gi opplysninger om foretakets virksomhet og resultater, systemet for risikostyring og hvordan internkontrollen i foretaket fungerer. Rapporten skal også gi opplysninger om hvilke risikoer foretaket har, hvilke metoder som benyttes for verdsettelse av både eiendeler og forpliktelser samt en oversikt over foretakets sammensetning av solvenskapitalen. Solvenskapitalen skal dekke den risikoen foretaket har påtatt seg ved hjelp av lovbestemt solvenskapitalkrav.

Hovedproduktet til Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringssselskap (KLP) er offentlig tjenestepensjon. Foretaket eies av kundene som er norske kommuner, fylkeskommuner, helseforetak og bedrifter med offentlig tilknytning.

Foretakets kapitalforvaltning er splittet i en kundeportefølje (568,3 milliarder kroner per 31.12.2019) som omfatter alle pensjonsmidlene, og en selskapsportefølje (40 milliarder kroner per 31.12.2019) som omfatter foretakets egenkapital og øvrige midler.

Finansinntektene tilknyttet kundeporteføljen utgjorde 44 milliarder kroner i 2019 (7 milliarder i 2018). Dette tilsvarte en verdjustert avkastning på 8,6 prosent for året. Finansinntektene i selskapsporteføljen utgjorde 1,5 milliarder kroner i 2019 (1,4 milliarder i 2018) som tilsvarte en avkastning på 4,3 prosent.

For 2019 var risikoresultatet, resultatet som følger av at dødelighet og uførhet i perioden avviker fra det som er forutsatt i premietariffen, 1031 millioner kroner innenfor offentlig tjenestepensjon. Tilsvarende tall i 2018 var 960 millioner kroner.

Systemet for risikostyring og internkontroll, slik det er organisert og operasjonalisert, anses hensiktsmessig for KLPs virksomhet. Foretakets vedtekter og gjeldende lovgivning, legger til rette for en hensiktsmessig eierstyring og selskapsledelse, og gir en klar rolledeling mellom styrende organer og daglig ledelse. Foretakets øverste myndighet er generalforsamlingen. I tillegg har foretaket en foretaksforsamling som velger foretakets styre.

Risikostyringssystemet i KLP er tilpasset Solvens II og er organisert etter prinsippet om de tre forsvarslinjer. Styret i KLP har etablert godgjørelseskomite, revisjonsutvalg og risikoutvalg.

Styret har fastsatt retningslinje for risikostyring og interkontroll, samt en rekke andre retningslinjer for å sikre god risikostyring og etterlevelse av lover og regler. Det er også fastsatt krav til styrets samlede kompetanse, i tillegg til kravene om egnethet og skikkethet, som også gjelder ledende ansatte og nøkkelfunksjoner i foretaket.

Utviklingen i foretakets risiko og solvenssituasjon følges opp gjennom omfattende rapportering til styret og konsernledelsen. Dette inkluderer rapportering fra alle de tre forsvarslinjene.

Foretakets vesentligste risikoer er forsikringsrisiko, markedsrisiko og kredittrisiko.

Forsikringsrisiko domineres av opplevelsrisiko, det vil si risikoen for at personer som har rett til pensjonsutbetalinger fra KLP lever lenger enn forventet, og derfor krever større utbetalinger enn forventet. I tillegg er risikoen for at flere blir tidlig uføre, en betydelig forsikringsrisiko. Risikoen for at kunder flytter fra KLP er ikke en risiko for foretakets soliditet.

Solvenskapital og solvenskapitalkrav relatert til dette, inngår likevel i beregningene av KLPs solvenskapitaldekning under Solvens II.

Noe over 60 prosent av kundenes midler investeres i rentebærende papirer. De resterende midlene er investert i aksjer og eiendom. Markedsrisikoen domineres av aksje- og eiendomsrisiko, samt rente og kredittrisiko. Foretaket har betydelige buffere som muliggjør en slik allokering. Risikoprofilen endres dynamisk ved at en handlingsregel tilpasser andelen risikable investeringer til det buffernivået foretaket har.

Under Solvens II verdsettes alle eiendeler og forpliktelser til markedsverdi. Det er to hovedforskjeller i verdsettelsen av eiendeler og forpliktelser i Solvens II og i finansregnskapet. Den ene er verdsettelsen av forsikringsforpliktelsene. I Solvens II-regnskapet hensyntas virkelig rentenivå, mens i finansregnskapet benyttes garantert rente til verdsettelsen. Den andre hovedforskjellen er at obligasjoner og utlån som i finansregnskapet føres til amortisert kost, føres til virkelig verdi i Solvens II-regnskapet. Andre ulikheter skyldes ulik behandling av immaterielle eiendeler og utsatt skatt.

Solvens II-regelverket stiller krav til hvor stor solvenskapitalen må være gjennom solvenskapitalkravet. KLP benytter en overgangsregel for forsikringstekniske avsetninger til Solvens II-regelverket. Ved bruk av denne overgangsregelen, har KLP en solvenskapitaldekning på 316 prosent per 31.12.2019. Selv uten bruk av denne overgangsregelen har KLP en solvenskapitaldekning på 275 prosent, som er godt over eget mål om minst 150 prosent solvenskapitaldekning.

Denne rapporten er utarbeidet av KLP som livselskap. En tilsvarende rapport er utarbeidet for KLP-konsernet.

Utvikling siden årsslutt

Usikkerheten rundt koronaviruset er stor. KLPs beredskapsplaner er iverksatt og selskapet har tilpasset sin drift til situasjonen. Kritiske prosesser som utbetaling av pensjoner og drift av kapitalforvaltningen er prioritert. De fleste ansatte jobber fra hjemmekontor og utnytter digitale verktøy godt. Tilgang til våre kontorer er begrenset for å redusere smittefaren. Det har vært meget få tilfeller av smitte blant de ansatte.

Markedene har reagert på situasjonen og de tiltakene som ulike myndigheter har iverksatt med betydelig fall i aksjer, lavere renter og høyere kredittpåslag. De siste ukene er imidlertid utviklingen delvis reversert.

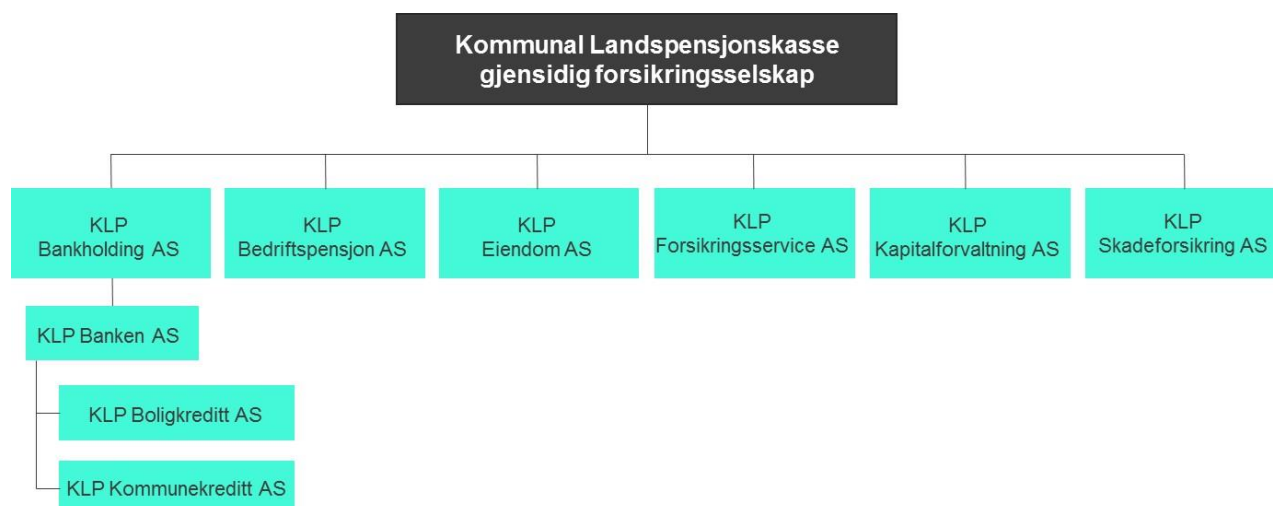
KLP benytter dynamisk styring av sin risiko og denne har fungert som forutsatt. Det har vært fokus på likviditetsstyring i perioden gitt de store markedsbevegelsene generelt og den betydelige svekkelsen av norske kroner spesielt. Soliditeten har gjennom hele perioden vært meget god.

A. Virksomhet og resultater

A.1 Virksomhet

- a) Foretakets navn er Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap. Foretakets adresse er: Dronning Eufemias gate 10, postboks 400 Sentrum, 0103 Oslo
- b) Finanstilsynet har det finansielle tilsynet med foretaket. Finanstilsynets adresse er: Revierstredet 3, postboks 1187 Sentrum, 0151 Oslo
- c) Foretakets eksterne revisor er PwC, Dronning Eufemias gate 71. Kontaktperson er Erik Andersen, erik.andersen@pwc.com
- d) Det er kundene med offentlig tjenstepensjon i KLP som eier foretaket. Disse utgjøres av norske kommuner og fylkeskommuner, de regionale helseforetakene (RHF) med deres datterselskaper helseforetakene (HF) samt bedrifter med offentlig tilknytning
- e) Kommunal Landspensjonskasse (KLP) er morselskap i KLP-konsernet. KLPs heleide datterselskaper er organisert som aksjeselskaper. Følgende heleide datterselskaper inngår i konsernet:
  - KLP Bankholding AS med datterselskapet:
    - KLP Banken AS med datterselskapene:
      - KLP Boligkreditt AS
      - KLP Kommunekreditt AS
  - KLP Bedriftspensjon AS
  - KLP Eiendom AS
  - KLP Forsikringsservice AS
  - KLP Kapitalforvaltning AS
  - KLP Skadeforsikring AS

Figur 1: Selskapsstruktur

- f) KLPs hovedprodukt er offentlig tjenstepensjon. Konsernet er også en stor leverandør av innskuddspensjon, skadeforsikringer, banktjenester og fondsprodukter. Eiendomsselskapet KLP Eiendom AS er Nordens tredje største eiendomsforvalter. Med unntak av eiendomsvirksomheten hvor en del eiendommer er utenfor landets grenser, har KLP utelukkende virksomhet i Norge.
- g) Det er ikke noe å rapportere vedrørende virksomhet eller hendelser som har inntruffet i rapporteringsperioden, og som har hatt en vesentlig innvirkning på foretaket.

A.2 Forsikringsresultat

Resultatene i dette kapitlet samsvarer med risikoresultatet i resultat av teknisk regnskap for KLP, note 19 i årsrapporten for 2019, gruppert i henhold til inndelingen som benyttes for solvenskapitalberegningen under Solvens II-regelverket. Risikoresultatet består av premier foretaket tar for å dekke forsikringsrisikoer med fradrag av faktiske kostnader til reserveavsetninger og utbetalinger for forsikringshendelser. Resultat fremkommer som følge av at dødelighet og uførhet i perioden avviker fra det som er forutsatt i premietariffen.

Risikoresultatet består av resultat for opplevelse (de forsikrede blir eldre enn forventet, utbetalingene varer lengre enn antatt), død (de etterlatte lever lenger enn forventet, utbetalingene varer lengre enn antatt) og uførhet (det blir flere uføre enn forventet, utbetaling til uførepensjon blir høyere enn antatt).

Tabell 1: Risikoresultat i KLP per 31.12.2019. Tall i millioner kroner

2019	Fylkeskommuner	Statlige helseforetak	Kommuner og bedrifter	Folkevalgte	Opphørte og lukkede ordninger	Sykepleiere	Sykehusleger	Totalt 2019
Opplevelse	3.4	83.7	358.9	-5.5	31.4	60.8	31.9	564.6
Død	3.8	-0.9	7.0	1.4	0.1	-7.0	-23.7	-19.4
Uførhet	56.0	129.9	249.5	4.1	-9.7	64.7	-8.2	486.3
Risikoresultat	63.3	212.6	615.3	0.0	21.8	118.5	0.0	1 031.5

Tabell 2: Risikoresultat i KLP per 31.12.2018. Tall i millioner kroner

2018	Fylkeskommuner	Statlige helseforetak	Kommuner og bedrifter	Folkevalgte	Opphørte og lukkede ordninger	Sykepleiere	Sykehusleger	Totalt 2018
Opplevelse	5.7	55.5	245.2	-3.1	31.5	73.1	-5.7	402.2
Død	1.6	4.4	11.9	-1.1	1.9	-2.6	10.4	26.5
Uførhet	61.5	91.8	280.5	4.4	9.1	87.7	-3.9	531.1
Risikoresultat	68.8	151.7	537.6	0.1	42.5	158.2	0.8	959.7

Det totale risikoresultatet for 2019 var 1031 millioner kroner innenfor offentlig tjenstepensjon. Tilsvarende tall for 2018 var 960 millioner kroner. Risikoresultatet vil tradisjonelt ha lite svingninger fra år til år, likevel vil noen svingninger måtte påregnes. Dødelighetsgrunnlaget K2013 oppleves fortsatt å ha gode marginer, og resultatet for 2019 viste at marginene totalt sett fortsatt er noe større enn forventet.

Med det robuste premie- og avsetningsnivået KLP har (basert på beregningsgrunnlaget K2013 fastsatt av Finanstilsynet) og de betydelige midlene i risikoutjevningfondet, reduseres risikoen for at underskudd på forsikringsrisiko må dekkes av annen egenkapital enn risikoutjevningfondet. Ved utgangen av 2019 var risikoutjevningfondet 5,5 milliarder kroner. For 2018 var dette beløpet 4,8 milliarder kroner.

A.3 Investeringsresultat

Foretakets kapitalforvaltning er splittet i en kundeportefølje som omfatter alle pensjonsmidlene, og en selskapsportefølje som omfatter investering av foretakets øvrige midler.

A.3.1 Investeringsresultat kundeportefølje

Kundeporteføljen er inndelt i to hovedporteføljer, kollektivporteføljen og investeringsvalgporteføljen. All avkastning fra forvaltning av disse porteføljene godskrives kundene, ingenting tilfaller KLP.

Tabell 3: *Inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen. Tall i millioner kroner.*

Kollektivporteføljen	2019	2018	Endring
Inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	2 876	3 872	-996
Renteinntekter og utbytte mv på finansielle eiendeler	10 444	9 975	469
Verdiendringer på investeringer	28 591	-10 421	39 012
Realiserte gevinster og tap på investeringer	2 140	3 595	-1 455
Inntekter fra investeringer	44 051	7 021	37 030

Tabell 4: *Inntekter fra investeringer i investeringsvalgporteføljen. Tall i millioner kroner.*

Investeringsvalgporteføljen	2019	2018	Endring
Inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	16	19	-3
Renteinntekter og utbytte mv på finansielle eiendeler	44	46	-2
Verdiendringer på investeringer	199	-55	254
Realiserte gevinster og tap på investeringer	22	4	18
Inntekter fra investeringer	281	14	267

I kollektivporteføljen har KLP forpliktet seg til å levere en minimumsavkastning årlig. I investeringsvalgporteføljen må KLP innfri avkastningsgarantien etter fem år, mens kundene midlertidig må dekke inn eventuelt manglende årlig avkastning under denne femårsperioden. KLP krever inn en premie som betaling for å avgi en slik avkastningsgaranti (rentegarantipremie). Rentegarantipremien skal reflektere markedsverdien av avkastningsgarantien, og premien fastsettes forskuddsvis for ett år av gangen. Verdien av rentegarantipremien er oppgitt i tabell 8 under kapittel A.5 Andre opplysninger.

Manglende avkastning må dekkes inn fra foretakets egenkapital eller tilleggsavsetninger. Tilleggsavsetninger er tilbakeholdt avkastningsoverskudd fra tidligere år, og er tildelt den enkelte kundes kontrakt. Tilleggsavsetningene kan benyttes for å dekke foretakets avkastningsgaranti dersom faktisk avkastning er lavere enn garantert avkastning. Avkastning under null må uansett dekkes fra foretakets egenkapital.

Finansinntektene tilknyttet kundeporteføljene utgjorde 44 milliarder kroner i 2019, mens de i 2018 utgjorde 7 milliarder kroner (se tabell 3 og 4 over). Dette tilsvarte en verdjustert avkastning på 8,5 prosent i 2019 mot 1,5 prosent i 2018 i kollektivporteføljen, og henholdsvis 9,9 prosent i 2019 og 0,6 prosent i 2018 i investeringsvalgporteføljen.

I 2019 oppnådde foretaket et overskudd på avkastningsresultatet på 10,3 milliarder kroner, der 8,0 milliarder kroner ble disponert til kundens tilleggsavsetninger og 2,3 milliarder kroner ble disponert til premiefondet. I tillegg ble premiefondet tilordnet 0,5 milliarder kroner fra årets risikoreultat. Kursreguleringsfondet økte med 22 milliarder i 2019. I 2018 oppnådde foretaket et overskudd på avkastningsresultatet på 5,0 milliarder kroner, der 2,8 milliarder kroner ble disponert til kundenes tilleggsavsetninger og 2,2 milliarder kroner ble disponert til

premiefondet. I tillegg ble premiefondet tilordnet 0,5 milliarder kroner fra risikoresultatet i 2018.

Kostnadene for å forvalte kundemidlene var på 198 millioner kroner i 2019, i 2018 var kostnadene på 194 millioner kroner. Kostnadene blir dekket inn av et eget omkostningselement i pensjonspremien, og inngår som en del av administrasjonsresultatet som tilfaller foretaket. Administrasjonsresultatet er oppgitt under kapittel A.5 under tabell 8, Resultatelementer i selskapsporteføljen.

Tabellen under viser kollektivporteføljens fordeling på hovedaktivaklasser og avkastning per aktivaklasse. Summen vil avvike noe fra regnskapstallet på grunn av ulik regnskapsmessig klassifisering. I tabellen er også derivatposisjoner ført netto, mens de bruttoføres i regnskapet. Den desidert største bidragsyteren til finansinntektene i 2019 var aksjer og alternative investeringer.

Tabell 5: Kollektivporteføljen. Tall i millioner kroner.

Eiendeler kollektivporteføljen	Balanse 31.12.2019	Avkastning 31.12.2019	Balanse 31.12.2018	Avkastning 31.12.2018
Eiendom	70 659	6.7 %	64 669	7.3 %
Utlån	71 042	2.4 %	61 979	2.3 %
Aksjer og alternative investeringer	144 551	21.5 %	109 225	-3.6 %
Anleggs-/HTF-obligasjoner	165 181	3.6 %	148 606	3.7 %
Omløpsobligasjoner	87 803	7.9 %	94 864	-0.8 %
Likviditet/pengemarked	29 031	1.9 %	31 037	1.1 %
Sum	568 267	8.6 %	510 380	1.5 %

Til informasjon har ikke KLP ført investeringskostnader eller investeringsinntekter mot egenkapitalen. KLP har heller ikke investeringer i verdipapirisering.

A.3.2 Investeringsresultat selskapsportefølje

Finansinntektene fra investeringene i selskapsporteføljen utgjorde 1,5 milliarder kroner i 2019, ganske tilsvarende som i 2018 (1,5 milliarder kroner). Dette tilsvarte en avkastning på 4,3 prosent i 2019 mot 4,2 prosent i 2018. Kostnader knyttet til forvaltning av selskapsporteføljen var på 15 millioner kroner. Avkastning på selskapsporteføljen, og kostnader ved å forvalte denne, inngår i totalresultat til foretaket.

Tabell 6: Inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen. Tall i millioner kroner.

Investeringsresultat selskapsporteføljen	2019	2018	Endring
Inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	519	281	238
Renteinntekter og utbytte mv på finansielle eiendeler	725	734	-9
Netto driftsinntekter fra eiendom	67	99	-32
Verdiendringer på investeringer	-197	-3	-194
Realiserte gevinster og tap på investeringer	411	345	66
Inntekter fra investeringer	1 525	1 456	69

Tabellen under viser porteføljens fordeling på hovedaktivaklasser og avkastning på investeringene fordelt på hovedaktivaklasse. Summen vil avvike noe fra regnskapstallet på grunn av ulik regnskapsmessig klassifisering.

Tabell 7: Selskapsporteføljen. Tall i millioner kroner.

Eiendeler selskapsporteføljen	Balanse 31.12.2019	Avkastning 31.12.2019	Balanse 31.12.2018	Avkastning 31.12.2018
Aksjer i datterselskaper	5 043		4 693	
Eiendom	4 033	11.2 %	2 951	29.2 %
Anleggsaksjer og tilknyttede selskaper	8	11.8 %	621	27.9 %
Sikring av ansvarlige lån	5 884	0.6 %	5 899	1.7 %
Anleggs-/HTF-obligasjoner	12 698	3.4 %	12 286	3.6 %
Omløpsobligasjoner	3 396	5.7 %	2 646	-0.2 %
Likviditet/pengemarked	8 995	2.2 %	8 101	1.2 %
Sum	40 057	4.3 %	37 198	4.2 %

A.4 Resultat fra øvrig virksomhet

Alle vesentlige inntekter og utgifter er inkludert i det foregående.

A.5 Andre opplysninger

I kapitlene over er forsikringsresultat (risikoresultat) og investeringsresultat beskrevet. Positivt forsikringsresultat og positivt investeringsresultat i kundeporteføljen tilfaller kundene. Tilsvarende negative resultat blir belastet foretakets egenkapital. Rentegarantipremie og administrasjonsresultatet inngår i foretakets årlige resultat sammen med avkastningen i selskapsporteføljen. KLP er et gjensidig eiet foretak. De nevnte størrelsene bidrar til at veksten i egenkapitalen følger veksten i pensjonsforpliktelsene. Tabellen under viser størrelsen på rentegarantipremien og administrasjonsresultatet for 2019 og 2018. Nødvendig vekst i egenkapitalen utover dette, sikres ved at det i tillegg kalles inn et årlig egenkapitaltilskudd fra eierne.

Tabell 8: Resultatelementer i selskapsporteføljen. Tall i millioner kroner.

Resultatelementer	31.12.2019	31.12.2018
Rentegarantipremie	476	758
Administrasjonsresultat	247	137
Sum	723	895

Foretakets samlede resultat før skatt var på 2,6 milliarder kroner i 2019, mot 2,4 milliarder kroner i 2018.

B. System for risikostyring og internkontroll

Beskrivelsen i dette kapittelet dekker KLP både som foretak og som konsern. Kapittelet er identisk med tilsvarende kapittel i KLPs konsern SFCR.

Systemet for risikostyring og internkontroll, slik det er organisert og operasjonalisert, anses hensiktsmessig for KLPs virksomhet i forhold til arten, omfanget og kompleksiteten av risikoene.

B.1 Generelle opplysninger om systemet for risikostyring og internkontroll

B.1.1 Struktur i KLPs administrasjons-, ledelses og kontrollorgan

Foretakets vedtekter og gjeldende lovgivning legger til rette for en hensiktsmessig eierstyring og selskapsledelse, og gir en klar rolledeling mellom styrende organer og daglig ledelse.

Generalforsamlingen

KLP har en bred eierstruktur. Medlemmer av generalforsamlingen utpekes gjennom valgmøter i de relevante valgkretsene, hvor alle eiere er invitert. Stemmerett beregnes ut fra det enkelte medlems andel av foregående års ordinære premie. I generalforsamlingen har hver enkelt utsending én stemme.

Generalforsamlingen er foretakets øverste myndighet, og består av valgte representanter for foretakets eiere.

Til generalforsamlingen for 2018 og 2019 er det valgt 173 utsendinger fra 23 valgkretser. Fylkeskommunene og kommunene i hvert fylke utgjør 18 av valgkretsene. De fire regionale helseforetakene med datterselskaper, utgjør hver sin valgkrets. Bedriftene utgjør til sammen én krets. I hver valgkrets avholdes det valgmøte som velger utsendinger til generalforsamlingen. Generalforsamlingen skal godkjenne årsregnskapet og årsberetningen for foretaket og konsernet, herunder anvendelse av overskudd eller dekning av underskudd. Videre har generalforsamlingen som oppgave å velge 24 av foretaksforsamlingens 45 medlemmer, samt fastsettelse av godtgjørelse til foretaksforsamlingen.

Foretaksforsamlingen

Foretaksforsamlingen består av 45 medlemmer, hvorav 24 velges av generalforsamlingen. Videre oppnevnes seks representanter av arbeidstakerorganisasjonene i kommunal sektor. 15 representanter velges av og blant de ansatte i konsernet. Foretaksforsamlingen har i hovedsak de samme oppgaver som påligger en bedriftsforsamling etter allmennaksjelovens bestemmelser, å føre tilsyn med styret og konsernsjefens forvaltning av foretaket. Foretaksforsamlingen velger styre og styreleder. De av foretaksforsamlingens medlemmer som er valgt av generalforsamlingen, velger fem styremedlemmer med varamedlem, mens den samlede foretaksforsamling velger styrets leder og nestleder. Foretaksforsamlingen velger en valgkomité med fire medlemmer og et varamedlem.

Styret i KLP (Konsernstyret)

Styret er et kollektivt organ som skal ivareta foretakets og eiernes interesser. Styret skal følge opp konsernets etterlevelse av virksomhetsregelverk og konsesjonskrav. Styret skal sørge for en forsvarlig organisering av virksomheten, fastsette retningslinjer, planer og budsjetter, holde seg orientert om foretakets økonomiske stilling og plikter, og påse at virksomheten, regnskap og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll. Styret skal føre tilsyn med den daglige ledelse og foretakets virksomhet for øvrig. Styret består av åtte medlemmer som velges for to år av gangen, slik at halvparten er på valg hvert år. Fem styremedlemmer med inntil like mange varamedlemmer, velges av de medlemmene i

foretaksforsamlingen som er valgt av generalforsamlingen. To medlemmer med varamedlemmer velges av og blant de ansatte i KLP. Ett medlem med varamedlem oppnevnes av den arbeidstakerorganisasjon eller forhandlingssammenslutning som har flest medlemmer i pensjonsordningene. I tillegg oppnevnes to observatører fra de organisasjonene som er nummer to og tre med hensyn til antall medlemmer. Konsernsjefen er ikke medlem av styret.

Konsernsjefen

Konsernsjefen står for den daglige ledelsen av KLP sin virksomhet og skal følge de retningslinjer og pålegg styret har gitt. Konsernsjefen rapporterer til foretakets styre. Konsernsjefens ansvar og oppgaver er gitt i instruks vedtatt av styret.

Konsernledelsen

Konsernledelsen i KLP består av ti erfarne personer med bred bakgrunn fra norsk næringsliv og offentlig sektor. Konsernledelsen er det øverste ledelsesnivået i KLP, og har ansvaret for den funksjonelle styringen av foretaket.

Konsernledelsen er organisert etter forretningsområder, hvor enhetene Livsforsikring, Bank, Skadeforsikring, Kapitalforvaltning, og Eiendom er representert. I tillegg består konsernledelsen av divisjonslederne med ansvar for Økonomi og Finans, IT, Kommunikasjon og marked samt HR og interne tjenester.

Styrets arbeidsutvalg

Styret har tre arbeidsutvalg, et godtgjørelsesutvalg, et revisjonsutvalg og et risikoutvalg. Utvalgene treffer ikke beslutninger på vegne av styret, men fremlegger sine vurderinger og anbefalinger til styret.

Godtgjørelsesutvalg

Godtgjørelsesutvalget er et saksforberedende og rådgivende arbeidsutvalg for styrets behandling av kompensasjonsspørsmål. Finanstilsynet ga i 2011 tillatelse til et felles godtgjørelsesutvalg i KLP-konsernet. På bakgrunn av dette fungerer utvalget også for de styrer i KLP-konsernet som etter loven skal ha godtgjørelsesutvalg. Utvalget har blant annet ansvaret for å tilrettelegge for at kravene i lov og forskrift om godtgjørelsesordninger i finansforetak, verdipapirforetak og forvaltningsselskap for verdipapirfond, overholdes for de foretakene i KLP-konsernet som er underlagt dette regelverket.

Revisjonsutvalg

Revisjonsutvalget er et saksforberedende og rådgivende arbeidsutvalg for styret. Utvalget er opprettet i samsvar med kravene til et revisjonsutvalg som følger av forsikringsvirksomhetsloven. Utvalget skal bistå i å kvalitetssikre styrets arbeid knyttet til finansiell rapportering, revisjon, risikostyring og internkontroll.

Risikoutvalg

Utvalget fungerer som risikoutvalg for styret i KLP. Risikoutvalgets hovedoppgaver er å bistå styret med å overvåke og styre foretakets samlede risiko, samt vurdere om foretakets styrings- og kontrollordninger er tilpasset risikonivå og omfang av den samlede virksomheten i konsernet. Utvalget skal videre sikre at foretaket har gode systemer for internkontroll og risikostyring, og at andrelinjefunksjonene fungerer tilfredsstillende. Utvalget skal også påse at det foreligger tilfredsstillende organisering, klar organisasjonsstruktur, hensiktsmessig ansvarsfordeling og arbeidsfordeling mellom utøvende og kontrollerende funksjoner. Risikoutvalget skal bistå styret ved å forberede styrebehandlingen i øvrige saker som angår risikostyring.

Risikostyringskomité

Konsernsjefen har etablert en komité som er hans rådgivende organ i saker som angår foretakets overordnede risiko og solvens. Komitéen behandler samlet risikovilje, strategi for samlet risiko, og risikoeksponering på alle vesentlige risikofaktorer, herunder markedsrisiko, forsikringsrisiko og operasjonell risiko.

Nøkkelfunksjoner

Risikostyringsfunksjonen, compliancefunksjonen, aktuarfunksjonen og internrevisor er nøkkelfunksjonene i KLP. Styret sikrer at disse har nødvendig myndighet, ressurser og uavhengighet gjennom styrevedtatte retningslinjer for hver av funksjonene. Retningslinjene gir leder for hver funksjon rett til å rapportere direkte til styret i saker som angår deres ansvarsområde. Nøkkelfunksjonene utarbeider kvartalsvise og årlige rapporter som behandles av styret.

B.1.2 Eventuelle vesentlige endringer i systemet for risikostyring og internkontroll, som er foretatt i rapporteringsperioden

Det er ikke foretatt vesentlige endringer i systemet for risikostyring og internkontroll i løpet av rapporteringsperioden.

B.1.3 Godtgjøringspolitikk

Prinsipper

Styret har tidligere vedtatt overordnede belønningsprinsipper i KLP og utfyllende retningslinjer for KLP Kapitalforvaltning AS. Godtgjøringsregelverket ble senest behandlet og revidert i styremøtet til KLP 05.12.2019.

I henhold til finansforetaksloven og verdipapirfondloven med tilhørende forskrifter, har styret i KLP fastsatt og sørget for at foretaket til enhver tid har, og praktiserer, retningslinje og rammer for en godtgjøringsordning som gjelder hele foretaket inkludert datterselskaper.

KLP-konsernet skal ha konkurransedyktige lønns- og ansettelsesbetingelser sammenliknet med tilsvarende foretak, uten å være lønnsledende. Godtgjøringsordningen er utformet slik at den er kostnadseffektiv for konsernet.

Konsernets godtgjøringsordninger skal være åpne og prestasjonsbaserte, slik at de i så stor grad som mulig oppleves som rettferdige og forutsigbare. Det skal være samsvar mellom avtalte krav til prestasjon og den godtgjørelse som gis.

Godtgjørelse basert på resultater

Det gis ikke individuelle eller kollektive godtgjørelser (bonus) til de ansatte ut fra KLPs resultater.

Pensjonsordning

Alle ansatte i KLP er medlemmer av KLPs pensjonsordning.

Frem til 01.05.2013 hadde KLP i tillegg en ordning med "Pensjon for lønn over 12 G¹".

Denne ordningen er endret:

- Personer som ansettes i KLP etter 30.04.2013 omfattes ikke av ordningen.
- Personer som er ansatt før 30.04.2013 og som per i dag har lønn under 12 G, vil ikke bli omfattet av ordningen selv om de på et senere tidspunkt får lønn over 12 G.
- For personer som har en lønn over 12 G per 30.04.2013 gjelder følgende ordning: "De som har lønn ut over 12 G, har en tilleggsdekning som medfører at også fast lønn ut over 12 G medregnes fullt ut som pensjongivende. Denne ordningen gjelder kun for medlemstid opptjent direkte i KLP. Dersom pensjonen beregnes etter deltid

---

¹ Folketrygdens grunnbeløp

opptjent som ansatt i KLP, skal også pensjonsgrunnlaget utover 12 G reduseres tilsvarende”

B.1.4 Transaksjoner med nærstående

KLP har transaksjoner med øvrige foretak i KLP-konsernet samt medlemmer av administrasjons-, ledelses- eller kontrollorganet. Dette er transaksjoner som er en del av de produkter og tjenester som tilbys av KLP eller KLPs datterselskap til sine kunder. Transaksjonene inngås til markedsmessige betingelser og omfatter tjenestepensjon, privat pensjonssparing, skadeforsikring, bankinnskudd, utlån, kapitalforvaltning og fondssparing.

B.2 Krav til egnethet

B.2.1 Foretakets krav til egnethet

Foretaket sikrer at ledere av virksomheten og andre i virksomheten som innehar sentrale funksjoner samt nøkkelfunksjonene, er egnet og skikket for å ivareta sine arbeidsoppgaver og ansvarsområder som fremgår av den enkeltes stillingsbeskrivelse.

Styret i KLP har vedtatt, og reviderer årlig en retningslinje for egnet- og skikkethet. Retningslinjen inneholder kvalifikasjonskrav som skal sikre hensiktsmessig mangfold av kvalifikasjoner, kunnskap og relevant erfaring for å sikre at foretaket er ledet og ført tilsyn med på en profesjonell måte.

Styret i KLP skal som en del av kvalifikasjonskravet ha tilstrekkelig innsikt og forståelse til å kunne stille spørsmål til administrasjonens vurderinger, forholde seg kritisk til svarene og til å kunne iverksette nødvendige tiltak. Det samlede styret i KLP bør minst ha kvalifikasjoner innen områdene:

- Forsikrings- og finansmarkedet
- Forretningsmodell og –strategi
- Virksomhetssystemet, herunder forståelse av de risikoer virksomheten er utsatt for og evne til å håndtere disse
- Finansiell og aktuariell analyse
- Regulatoriske rammer og krav
- Samfunnsforståelse
- Kunde- og produktkompetanse.

B.2.2 Foretakets prosess for vurdering av egnethet

Vurdering av egnethet gjøres av lederen for den enkelte stillingsinnehaver. Personer som skal vurderes, må fremlegge utfylt og signert skjema for opplysninger til bruk i fastsatt vurdering fra Finanstilsynet. De aktuelle personene vurderes ved ansettelse/valg, eller ved spesielle situasjoner. Det skal årlig avgis en bekreftelse på at ikke nye forhold har oppstått etter siste vurdering/bekreftelse. Dette er særlig aktuelt i forhold tilandel.

Alle personer i konsernledelsen, nøkkelfunksjoner og styret skal oppfylle krav til skikkethet (andel). For personer som nevnt ovenfor, vurderer KLP følgende forhold:

- Straffbare forhold
- Sanksjoner mot foretak
- Administrative sanksjoner og gebyrer
- Økonomisk situasjon
- Skattemessige forhold
- Andre forhold

Personer som skal vurderes, må fremlegge kopi av politiattest som ikke er eldre enn tre måneder. Det kan også innhentes informasjon fra de offentlig tilgjengelige registrene Konkursregisteret og Regnskapsregisteret.

Dersom det foreligger overtredelse på noen av de ovennevnte punkter, gjøres en individuell vurdering. Det legges til grunn et forholdsmessighetsprinsipp hvor overtredelsens karakter, overtredelsens alvorlighet, hvorvidt det foreligger en endelig avgjørelse, antallet overtredelser, den aktuelle personens etterfølgende opptreden og tidsaspektet er vesentlige kriterier.

B.3 Risikostyringssystemet

B.3.1 Risikostyringssystemet. Strategier, prosesser og rapporteringsrutiner

Risikostyringssystemet i KLP er implementert gjennom retningslinjer, prosesser/strategier og rapporteringsrutiner. Mandater, samt instruksjer og stillingsbeskrivelser for de ulike rollene inngår også i systemet.

Retningslinjer

Foretaket har utarbeidet et omfattende sett av retningslinjer, regelverk og instruksjer som sikrer god risikostyring gjennom hensiktsmessige og grundige prosesser og prosedyrer. Retningslinjene revideres årlig og godkjennes av styret. Konsernsjefen fastsetter videre det nødvendige regelverk for å gjennomføre retningslinjene.

De ulike retningslinjene har ulike virkeområder. Enkelte retningslinjer gjelder hele konsernet, men vedtas likevel i datterselskapenes styre. Andre retningslinjer gjelder så langt de passer, og danner utgangspunkt for datterselskapenes egne retningslinjer. I tillegg vil hvert enkelt datterselskap ha egne retningslinjer for å regulere forhold som er spesifikke for foretakets virksomhet og de lover og regler foretaket er underlagt.

Prosesser/strategier

Den samlede risikoen i foretaket fordeles gjerne i tre hoveddeler, markedsrisiko, forsikringsrisiko og operasjonell risiko, herunder strategisk risiko og omdømmerisiko.

De viktigste prosessene for å overvåke, håndtere og måle markedsrisiko er strategi for samlet risikostyring, strategi for kapitalforvaltning og kapitalplan. Kapitalforvaltnings- og samlet risikostyringsstrategien vedtas i desember for det kommende kalenderåret. Her vedtas mål for samlet risiko, rammer for allokering og utforming av foretakets dynamiske strategi for eksponering mot risikable aktiva (handlingsregelen). Kapitalplanen utarbeides etter gjennomføringen av egenrevisjonen av risiko og solvens, og legger langsiktige føringer for foretakets kapitalisering.

Strategi for forsikringsrisiko og reassurans vedtas årlig. Risikoen er imidlertid langsiktig i sin natur og strategien ligger i stor grad fast over tid. Operasjonell-, strategisk- og omdømmerisiko vurderes på bakgrunn av den årlige prosessen for risikostyring og internkontroll, se kapittel B.4.

Rapportering

Rapportering av risiko i KLP skjer på mange nivåer. I hvert styremøte inkluderer konsernsjefen aktuelle tema i sin orientering. I tillegg er en egen orientering om risikostyring og kapitalforvaltning fast sak på agendaen. Styret mottar også en detaljert månedsrapport om konsernets utvikling.

Andrelinjefunksjonene utarbeider kvartalsvise rapporter fra sine områder som styret behandler. I tillegg utarbeider aktuarfunksjonen og compliancefunksjonen hver sin årlige

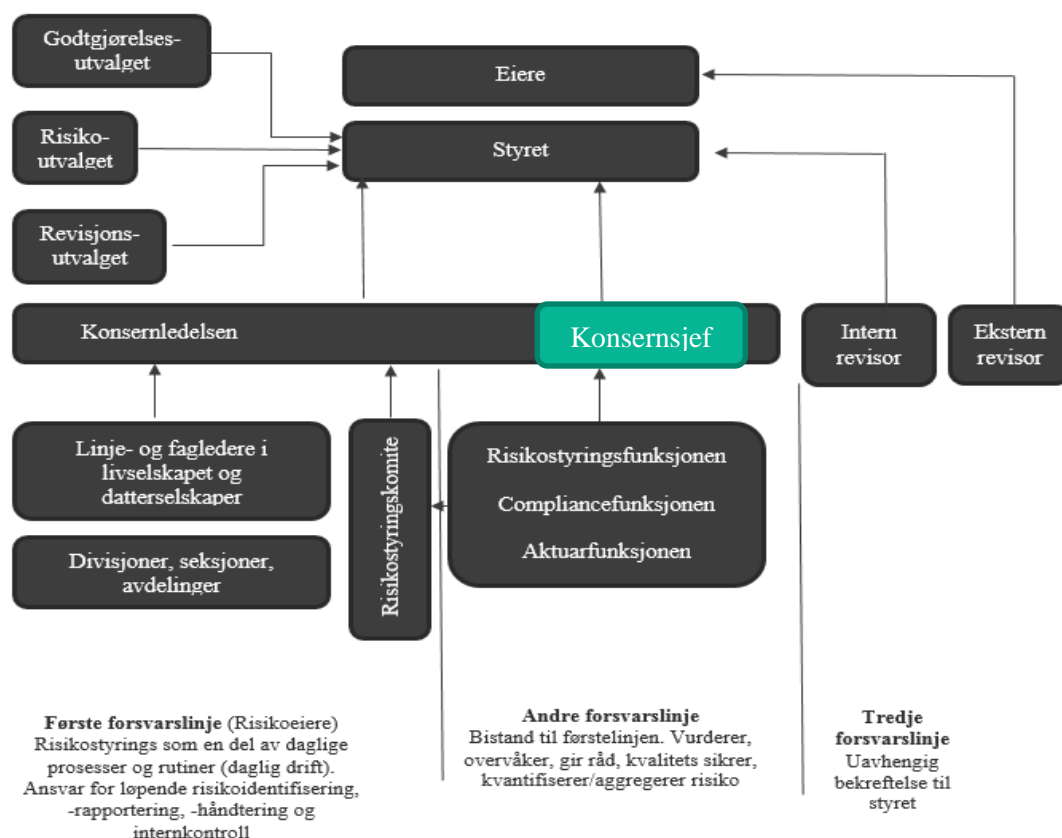
rapport. Risikostyringsfunksjonen legger til rette for egenvurderingen av foretakets risiko og solvens og sammenstiller ORSA²-rapporten.

I risikostyringskomiteen følges utviklingen i handlingsregelen opp i hvert møte.

B.3.2 Organisering av risikostyringssystemet

Risikostyringssystemet i KLP er organisert etter prinsippet om de tre forsvarslinjer. Dette er i tråd med moderne prinsipper for risikostyring og er tilpasset kravene i Solvens II-regelverket. Organiseringen er illustrert i figuren under:

Figur 2: Risikostyringssystemet i KLP

Førstelinjen – Risikostyring og forretningsdrift

Konsernsjefen, alle ledere og ansatte i de operasjonelle enhetene og datterselskapene utgjør førstelinjen. De har det primære ansvaret for god risikostyring gjennom sitt ansvar for å utføre sitt arbeid i tråd med fullmakter, instruksjoner og retningslinjer. Ledere har også plikt til å etablere forsvarlige rutiner og kontrolltiltak innenfor sine områder.

Andrelinjen – Overvåking og kvalitetssikring

Kontrollfunksjonene som utgjør andrelinjen er risikostyringsfunksjonen, compliancefunksjonen og aktuarfunksjonen. For nærmere beskrivelse av compliancefunksjonen og aktuarfunksjonen se henholdsvis kapittel B.4 og B.6.

Risikostyringsfunksjonen ledes av Chief Risk Officer (CRO) som rapporterer til konsernsjefen. Leder for Aktuarfunksjonen rapporterer til CRO, da denne funksjonen er organisert som en integrert del av risikostyringsfunksjonen. Risikostyringsfunksjonens hovedansvar er

² Own risk and solvency assesment

overvåking av konsernets overordnede risiko, herunder risikostyringssystemet. Risikostyringsfunksjonen beregner foretakets kapitaldekning og utarbeider kvartalsvise rapporter som behandles av styret. Gjennomføring av egenvurdering av risiko og solvens er en sentral oppgave for risikostyringsfunksjonen, se kapittel B.3.3.

For å sikre aktuarfunksjonens uavhengighet i forhold til CRO, fastsetter konsernsjefen godtgjørelse for lederne av alle de tre funksjonene. Av samme årsak har funksjonene også rett til å rapportere direkte til styret i saker som angår deres ansvarsområder.

Tredjelinjen – Uavhengig bekreftelse

Uavhengig bekreftelse utføres av konsernets egen enhet for internrevisjon samt foretakets eksterne revisor. Internrevisjonsfunksjonen er nærmere beskrevet i kapittel B.5.

Risikostyringskomiteen

Konsernsjefen har etablert en komité som er hans rådgivende organ i saker som angår foretakets overordnede risiko og solvens. I komiteen deltar konserndirektør Økonomi og Finans og de direktørene som er sentrale i foretakets risikostyring samt aktuarfunksjonen og compliancefunksjonen. Komiteen behandler samlet risikovilje, strategi for samlet risiko, og risikoeksponering på alle vesentlige risikofaktorer, herunder markedsrisiko, forsikringsrisiko og operasjonell risiko. Komiteen behandler årlig de viktigste forutsetningene som benyttes i beregningen av foretakets kapitaldekning. Komiteen administreres av CRO og støtter CRO i gjennomføringen av foretakets egenvurdering av risiko og solvens.

B.3.3 Egenvurderingen av risiko og solvens

B.3.3.1 Prosess

Proessen for egenvurdering av risiko og solvens (ORSA) er fastsatt av styret i en egen retningslinje. Retningslinjen fastsetter hovedprinsipper for prosessen, krav til gjennomføring, ansvarsfordeling, resultatkrav og dokumentasjon. Prosessen gjennomføres årlig på vårparten og behandles normalt på styremøte i juni.

ORSA-prosessen bygger i stor grad på foretakets andre prosesser og strategier for styring av risiko og soliditet. Utenom markeds- og forsikringsrisiko, gjøres identifikasjon av risiko i prosessen for risikostyring og internkontroll på høsten. I denne prosessen kvantifiseres de resterende viktigste risikoene. Kvantifiseringen benyttes i beregning av kapitalbehov for operasjonell risiko.

B.3.3.2 Gjennomføring og godkjenning

Risikostyringsfunksjonen har ansvar for å koordinere gjennomføringen av ORSA-prosessen samt å utarbeide rapporten. Prosessen følger et etablert sett av oppgaver som starter med innledende diskusjoner i Risikostyringskomiteen. Her identifiseres momenter det skal legges vekt på i årets prosess, gjerne med bakgrunn i evalueringer og tilbakemeldinger på prosessen fra året før.

Plan for ORSA og forslag til endringer i relaterte retningslinjer, behandles av styret i mars. Arbeid med sensitivitetstester, scenarioanalyser og spesielt utvalgte momenter foregår frem til rapporten ferdigstilles. Det gjennomføres en integrert prosess for KLP som foretak og som konsern, men det utarbeides egne rapporter for hver av disse.

Styret gjennomgår og godkjenner ORSA ved først å behandle retningslinje for ORSA, plan for ORSA og deretter selve rapporten. Dette sikrer styrets eierskap til prosessen. Styrets risikoutvalg gjennomfører i tillegg en utvidet behandling av plan for ORSA og ORSA-rapportene for både KLP som foretak og som konsern og gir styret sine anbefalinger.

Det skal gjennomføres ekstraordinær ORSA dersom det skjer endringer som kan påvirke risiko og/eller kapitalen vesentlig. Endringer kan være drevet av interne beslutninger eller eksterne forhold.

B.3.3.3 Fastsettelse av eget solvensbehov

Styret fastsetter sitt solvensbehov basert på de vurderinger som gjøres i ORSA-prosessen. KLPs solvenskapitalkrav er gitt av det regulatoriske solvenskapitalkravet da dette er høyere enn det som fremkommer ved å benytte egne forutsetninger og metoder.

Soliditetsmålet er at solvenskapitaldekningen for KLP skal være over 150 prosent uten å inkludere overgangsregler for forsikringstekniske avsetninger. Styret ønsker at det skal være lav sannsynlighet for svingninger, spesielt på finansmarkedet, slik at det skal være lav sannsynlighet for å måtte kalle inn ekstraordinær egenkapital for å styrke solvensposisjonen. Målet er derfor satt vesentlig høyere enn det regulatoriske kravet på 100 prosent.

B.4 Internkontrollsystem

B.4.1 KLPs internkontrollsystem

Internkontroll handler om systematisk oppfølging av virksomheten. Hensikten med god internkontroll er å sikre effektive prosesser og rutiner for å ivareta virksomhetens mål. En viktig del av internkontrollsystemet i KLP er å håndtere eventuelle risikoer som kan hindre foretaket i nå sine mål på en kostnadseffektiv måte og i tråd med gjeldende rammeverk for virksomheten.

Både risikostyring og internkontroll sikrer at KLP når sine mål gjennom identifisering og analyse av relevante risikoer som kan hindre måloppnåelse, samt gjennom iverksetting av effektive tiltak for å håndtere, kontrollere og rapportere risikoene. Styret i KLP har fastsatt retningslinje for risikostyring og interkontroll i KLP. Retningslinjen definerer grunnleggende prinsipper, prosesser, roller og ansvar knyttet til risikostyring og internkontroll. Relevante risikoer og internkontrolltiltak vurderes ved alle beslutninger om vesentlige endringer i virksomheten.

Risikostyringssystemet bidrar til å sikre at KLP når sine mål i alle vesentlige virksomhetsområder gjennom:

- Identifisering, måling, overvåking, dokumentering og rapportering av alle vesentlige risikoer som kan hindre måloppnåelse
- Etablering av hensiktsmessige risikostrategier for å styre risikotakingen
- Etablering av tiltak for å håndtere og kontrollere vesentlige risikoer
- Etablering av beredskapsplaner for å håndtere konsekvensene av gjenværende risikoer
- Etablering av hensiktsmessige rapporteringsrutiner for uønskede hendelser

Foretakets ledere, på alle nivåer, skal til enhver tid ha tilstrekkelig oversikt over fastsatte mål, risikoer, nøkkelkontroller, og eventuelle uønskede hendelser innenfor sitt område, slik at de løpende kan håndtere risikoer forbundet med virksomheten på en tilfredsstillende måte.

Videre bistår andrelinjefunksjonene alle lederne med å sikre god risikostyring og internkontroll, og gjør uavhengige vurderinger av ledernes styring og kontroll av risiko. KLP har også etablert en internrevisjon som gir styret en uavhengig vurdering av om internkontrollsystemet fungerer. Styret i KLP vurderer internkontrollen i foretaket minimum en gang i året.

B.4.2 Compliancefunksjonen

Compliancefunksjonen bistår styret og ledelsen med å påse at KLP har implementert effektive prosedyrer for å sikre etterlevelse av gjeldende regelverk, herunder rammeverket for effektiv styring og kontroll.

Compliancefunksjonen identifiserer, overvåker og rapporterer risiko for manglende etterlevelse i KLP. Compliancefunksjonen følger særlig de vesentlige risikoene knyttet til manglende etterlevelse i konsernet, og er en aktiv sparringspartner overfor styret, ledelsen og ansatte i KLP i forhold til den operative håndteringen av risiko for manglende etterlevelse.

Compliancefunksjonen arbeider forebyggende gjennom rådgivning, veiledning og løpende kvalitetskontroll ved implementering av operasjonelle tilpasninger til regelverk, og gjennomfører kontrollaktiviteter for å påse at internkontrollen i virksomheten er effektiv. Rådgivning, dialog, tilstedeværelse og opplæring prioriteres høyt. Målet for aktivitetene er å utvikle en organisasjonskultur der etterlevelse av rammeverket har en iboende verdi.

Leder for compliancefunksjonen rapporterer til konsernsjef og orienterer uoppfordret ledelsen om forhold som har eller kan få vesentlig betydning for virksomheten. Alvorlige brudd på lover og regler eller vesentlig økt risiko for manglende etterlevelse, rapporteres uten ugrunnet opphold til konsernsjef.

For å sikre compliancefunksjonens uavhengighet, har compliancefunksjonen ikke utførende eller besluttsende roller i virksomheten som funksjonen er satt til å overvåke. Dette er ikke til hinder for at compliancefunksjonen bistår ledelsen i å utvikle hensiktsmessige prosesser, rutiner og metodikk som sikrer en effektiv oppfølging av ledernes kontrollansvar. Styret har fastsatt en egen retningslinje for compliancefunksjonen.

I tillegg har styret fastsatt en særskilt retningslinje for håndtering av risiko for manglende etterlevelse. Retningslinjen definerer roller og ansvar for å sikre etterlevelse i KLP, fastsetter styrets risikotoleranse og krav til hvordan risikoer for manglende etterlevelse skal håndteres.

B.5 Internrevisjonsfunksjon

B.5.1 Utøvelse

Basert på risikovurderinger med mer, utarbeides det en revisjonsplan for hvilke områder som skal revideres. Områdene som revideres er drifts- og støtteprosesser, risikostyringssystemer, IT-systemer og IT-sikkerhet, produkter og regulatoriske pålegg. Revisjonsplanen vedtas av styret.

Resultatet av revisjonen blir gjennomgått med operativ og ansvarlig leder for området som er revidert, de tar stilling til anbefalinger, og setter frist for implementering av anbefalingen(e). Revisjonsrapportene blir gjennomgått i revisjons- og risikoutvalget før konklusjonene og anbefalingene blir forelagt styret. Status på gjennomføring av anbefalingene blir forelagt styret i internrevisjonens årsrapport. I internrevisjonens årsrapport gis det en vurdering av virksomhets- og risikostyringen og vurdering av internkontrollen på hovedområder.

For å kunne utøve internrevisjonen på en god måte, følger internrevisjonen med på intern driftsrapportering, styresaker, rapporter og har kommunikasjon med ledelsen, risikostyrings-, compliance- og aktuarfunksjonen og eksterntrevisorer.

På eget initiativ eller etter anmodning fra administrasjonen, gjennomfører internrevisjonen også ad hoc undersøkelser eller oppgaver innen kontrollrelaterte problemstillinger.

B.5.2 Uavhengighet og objektivitet

Internrevisjonen er underlagt styret og skal i sitt arbeid være faglig uavhengig i forhold til de områder og personer som revideres. Styret foretar ansettelse, avskjedigelse og fastsetter betingelser for leder for internrevisjonen.

Internrevisjonen har ikke noe operativt ansvar, resultatansvar eller beslutningsmyndighet innenfor de ulike virksomhetsområdene. Internrevisjonen skal således ikke gjennomføre løpende driftsoppgaver, ta beslutninger eller utføre andre aktiviteter som svekker uavhengigheten eller objektiviteten.

Lederen av internrevisjonen skal årlig bekrefte overfor styret at internrevisjonen er uavhengig. I retningslinje fra styret er internrevisorene pålagt å følge gjeldende lover, forskrifter og eventuelle pålegg fra Finanstilsynet og etiske regler og standarder gitt av The Institute of Internal Auditors.

Hvert femte år gjennomføres det en ekstern evaluering av internrevisjonen i KLP-konsernet, denne ble sist gjennomført i 2018. Revisjonsutvalget i KLP gjennomgår evalueringen og kommuniserer resultatet av denne til styret i KLP.

B.6 Aktuarfunksjon

Aktuarfunksjonen i KLP har ansvar og arbeidsoppgaver som beskrevet i regelverket for Solvens II. Aktuarfunksjonen er organisert som en integrert del av risikostyringsfunksjonen. For å sikre uavhengighet, har leder for aktuarfunksjonen rett og plikt til å rapportere til konsernsjef og styret i alle saker som ligger innenfor funksjonens ansvarsområde. Aktuarfunksjonen rapporterer også kvartalsvis direkte til konsernsjef. Rapporten omhandler aktuarfunksjonens aktiviteter og vurderinger i kvartalet og bidrar til å tydeliggjøre funksjonens uavhengighet.

Aktuarfunksjonens rolle og ansvar er beskrevet i retningslinje for aktuarfunksjonen, fastsatt av styret i KLP. Aktuarfunksjonen skal tilse at følgende ivaretas:

- Samordning av beregningene av forsikringstekniske avsetninger
- Sikring av at metoder, modeller og forutsetninger i beregningen av forsikringstekniske avsetninger er hensiktsmessige
- Vurdering av om dataene som benyttes i beregningen av forsikringstekniske avsetninger er tilstrekkelige og av nødvendig kvalitet
- Sammenligning av beste estimat mot foretakets erfaringer
- Informere styret i KLP og konsernledelsen om hvorvidt beregningen av forsikringstekniske avsetninger er pålitelige og tilstrekkelige
- Etterprøving av eventuelle forenklede beregninger av beste estimat som er basert på tilnærmede verdier og individuelle vurderinger av meldte erstatningstilfeller
- Uttale seg om foretakets retningslinjer for tegning av forsikringer
- Uttale seg om foretakets gjenforsikringsordninger er tilstrekkelige
- Bidra til effektiv gjennomføring av risikostyringssystemet, særlig med hensyn til risikomodelleringen som danner grunnlaget for beregningen av solvenskapitalkravet og egenvurderingen av foretakets kapitalbehov

Aktuarfunksjonen kan bruke fagressurser i andre enheter til spesifiserte oppgaver. I slike tilfeller skal leder for aktuarfunksjonen påse at det ikke oppstår interessekonflikter for funksjonen eller de personer som utfører arbeid for funksjonen. Leder av aktuarfunksjonen i KLP og konsernet er medlem av risikostyringskomiteen i KLP, har tilgang til styresaker i KLP og har møterett i styremøter der aktuarielle temaer diskuteres.

Aktuarfunksjonen utarbeider minst én gang per år en skriftlig rapport som framlegges for styret i KLP. Rapporten dokumenterer alle oppgaver som aktuarfunksjonen har utført, samt resultatene av dem, og identifiserer eventuelle mangler og gir anbefalinger om hvordan manglene bør rettes opp.

B.7 Utkontraktering

Utkontraktering benyttes der KLP velger å benytte oppdragstakere til å få utført arbeidsoppgaver som alternativt kunne vært utført av foretaket selv. Styret i KLP har vedtatt retningslinje for utkontraktering. Retningslinjene gjelder både ved utkontrakteringer internt i KLP-konsernet og når virksomhet utkontrakteres til eksterne foretak.

Retningslinjen skal sikre at utkontraktering fra KLP skjer på en forsvarlig måte, og i henhold til gjeldende regelverk. Retningslinjen gir veiledning i hva som skal ansees som utkontraktering for KLP (livselskapet), og foretakets ansvar ved slik utkontraktering. Videre fastsetter retningslinjen krav til forsvarlighetsvurdering, meldeplikt, krav til utkontrakteringsavtalen og krav til kontroll av oppdragstakers virksomhet.

Selv om arbeidsoppgaver utkontrakteres, vil KLP fortsatt være ansvarlig for den virksomheten som utkontrakteres. KLP må derfor være i stand til å utføre sine forpliktelser, samt kontrollere oppdragstakers risikostyring og internkontroll, herunder etterlevelse av lover og regler for den utkontrakterte virksomheten.

B.8 Andre opplysninger

Alle vesentlige opplysninger om risikostyringssystemet anses dekket i det foregående.

C. Risikoprofil

C.1 Forsikringsrisiko

De to største forsikringsrisikoene for KLP er opplevelsesrisiko og uførhet, begge kjennetegnet ved små variasjoner i målbar risiko fra år til år. Opplevelsesrisiko innebærer at kunden lever lenger enn antatt, og uførisiko innebærer at flere enn forventet blir uføre, eller at færre uføre enn forventet kommer tilbake i arbeid.

Oppfølging av opplevelses- og uførisikoen foretas kvartalsvis via rapporter med grunnleggende risikoposteringer fra KLPs medlemssystem, mens full analyse inklusiv beregning av risikoresultat foretas som ledd i en årlig prosess. Risikoresultatet følges opp nøye og gir grunnlag for å vurdere om pris og avsetning er tilstrekkelig. Analysen består av statistisk bearbeiding av relevante data i medlemsbestanden med tanke på måling av utviklingen i dødelighet og uførhet, for dermed å kunne fastsette et beste estimat for hvordan man mener utviklingen vil være i de kommende årene. Den forventede utviklingen tallfestes ved at det utledes eventuelt nytt beregningsgrunnlag. Dette grunnlaget vil være basis for beste estimat-forutsetninger i Solvens II-beregninger og eventuelt grunnlag for nye premie- og reserveberegninger (før aktuariell sikkerhetsmargin).

- **Opplevelsesrisiko**
Fordi alderspensjon etter 67 år i offentlig tjenestepensjon levealdersjusteres på samme måte som folketrygdens alderspensjon, vil de potensielle økonomiske konsekvenser i fremtiden av utvikling mot lengre levetid være begrenset. Hvis levetiden øker mer enn de forventninger som er lagt til grunn av Statistisk sentralbyrå (SSB), vil det medføre en nedjustering av opptjent alderspensjon i forhold til det som er forsikret og finansiert i utgangspunktet for alle årskull som ennå ikke er fylt 61 år.

Beregningsgrunnlaget K2013³ var basert på livselskapenes erfaringsdata til og med år 2009. KLPs egne erfaringsdata for perioden 2010-2015 underbygger at sikkerhetsmarginene er tilfredsstillende. Hvis det blir aktuelt å erstatte dagens tariffer med nye og sterkere tariffer, vil dette igjen bety opptrappingsplaner som eventuelt også kan belaste egenkapitalen som følge av myndighetenes antatte krav om egenkapitalbidrag ved oppreservering også i fremtiden. Dette egenkapitalbidraget er den reelle tapsrisiko i foretaket for lengre levetid.

Et brått fall i dødeligheten "over natten", slik stresstester for solvensformål tar utgangspunkt i, er en langt mindre reell risiko enn lengre levetid i fremtiden, men foretakene må likevel ha en soliditet som tåler dette ettersom slike stresstester er vesentlige for kapitalkravene foretakene står overfor under Solvens II.

- **Uførhet**
KLP innførte ny uføretariff fra 01.01.2015, i tråd med et observert gunstig risikoforløp over flere år. Uføretariffen er basert på observasjoner på egen bestand.

Fra 01.01.2020 innføres nye uføretariffer i alle risikofellesskapene basert på observert utvikling de senere år. Omleggingen i folketrygden og offentlig tjenestepensjon fra 01.01.2015, hvor det i større grad ble åpnet opp for å kombinere arbeid og pensjon også for uførepensjonister, har påvirket risikoforløpet.

---

³ Minimum beregningsgrunnlag for premieberegninger og avsetninger for kollektiv pensjonsforsikring i Norge – fastsatt av Finanstilsynet i mars 2013

De nye uføretariffene benytter spesifikke parametere for uførhet og reaktivering i hvert enkelt risikofellesskap. Tidligere har alle risikofellesskapene hatt felles uføretariff med unntak for Pensjonsordningen for sykepleiere og Pensjonsordningen for sykehusleger.

Endringene innebærer en styrking av tariffen i Fellesordningen for lukkede avtaler og i Pensjonsordningen for sykehusleger. I de andre risikofellesskapene er det lettelse eller marginale endringer.

- Avgangsrisiko

Kunder med offentlig tjenstepensjon hos KLP kan ved hvert årsskifte velge å flytte til en annen leverandør. Kunden får da med seg de midler som er tilordnet kunden, men tar også med seg alle forsikringsforpliktelsene knyttet til kundeforholdet. I tillegg får kunden med seg sin andel av innskutt egenkapital. Opptjent egenkapital blir derimot igjen i KLP. Resultatet av at en kunde flytter, er derfor en forbedring av foretakets soliditet.

Flytting av kunder anses som en strategisk risiko for foretaket bare hvis omfanget er betydelig. Avgang anses ikke som en risiko for foretakets soliditet.

I beregning av kapitalkrav i Solvens II-regelverket, er avgang kategorisert som en forsikringsrisiko. Kapitalkravet knyttet til avgangsrisiko er betydelig da standardmetoden krever at for KLPs ordninger må en anta at 70 prosent av kundene flytter. Kapitalkravet oppstår ved at fremtidige marginer som er regnet inn i foretakets kapital forsvinner. Dette fører til at kapitalkravet for forsikringsrisiko er betydelig høyere enn det som beregnes for opplevelsesrisiko og uførhet alene.

- Opptjente pensjonsrettigheter

Om en kunde velger å lukke sin offentlige tjenstepensjonsordning, eller om en ansatt hos en kunde slutter, utstedes ikke fripoliser. Opptjente rettigheter videreføres i KLP og kunden fortsetter å betale rentegarantipremie for disse. KLP er derfor ikke utsatt for samme problematikk som i private tjenstepensjonsordninger der livselskapet har ansvaret for å oppnå den årlige garanterte avkastningen uten rett til å ta inn en premie for rentegarantien. Dersom den garanterte renten er høyere enn avkastningen, må livselskapene altså tilføre ekstra kapital, mens KLP kan fortsette å ta en årlig premie for rentegarantien.

Forsikringsrisikoen styres hovedsakelig ved å holde et robust premie- og avsetningsnivå. Dette gir en forventet lav sannsynlighet for et negativt forsikringsresultat. Det legges videre vekt på å bruke risikoutjevningfondet, som kan dekke et eventuelt negativt risikoresultat, til å minimalisere risikoen for at eventuelle tap på forsikringsrisiko belastes annen egenkapital. Foretaket har anledning til å avsette maksimalt halvparten av et positivt risikoresultat til risikoutjevningfondet, mens resten skal tilføres kundenes premiefond.

KLP har ingen reassuransekontrakter knyttet til forsikringsrisiko. Omfanget av reassuranse vurderes løpende i forhold til foretakets risikobærende evne og produktenes karakter.

Ettersom KLP først og fremst er til for å levere tjenstepensjonsløsninger til kommuner, fylkeskommuner og helseforetak, anses det ut fra risikomessige hensyn uaktuelt å ekskludere noen i disse kundekategoriene fra å få tilbud fra KLP. KLP kan for øvrig unnlate å tilby offentlig tjenstepensjon til virksomheter som representerer en uforholdsmessig stor risiko. Dette gjelder primært når erfaringsdata indikerer en spesielt stor uførisiko, men svært få av våre potensielle kunder har en slik uførehypighet og det er derfor meget sjelden at noen avvises. Kundeseleksjon benyttes derfor i svært liten grad for å styre forsikringsrisikoen.

Ettersom det er gitt hva forsikringsdekningene i offentlig tjenestepensjon må omfatte⁴, er i praksis forsikringsrisikoen gitt innenfor disse rammene. Det er videre et generelt krav om premieutjevning, det vil si at kunder ikke kan prises individuelt⁵, med unntak for rentegarantipremie og kapitalforvaltningskostnader.

Forsikringsrisiko og utviklingen i markedet for relevante pensjonsprodukter, redegjøres for årlig i en egen rapport fra Seksjon Aktuar, fagjuridisk og produkt. Styret fastsetter årlig strategi for forsikringsrisiko og reassurans.

C.2 Markedsrisiko

Markedsrisiko er risikoen for at verdien på investeringer vil forandre seg. Typiske faktorer er endring i aksjekurser, eiendomspriser, renter og valutakurser. Markedsrisikoen i KLP oppstår i forvaltningen av pensjonsmidlene og egenkapitalen i foretaket. KLP søker i den langsiktige kapitalforvaltningsstrategien å sette sammen en portefølje som i forhold til KLPs forpliktelser kan gi høyest mulig konkurransedyktig avkastning gitt begrensninger på risikotaking. Begrensningene på risiko innebærer at risikoen tilpasses slik at foretaket til enhver tid skal være solvent, samt at selskapet skal kunne ha risikokapasitet over tid. Det vil si at selskapet skal ha en risikokapasitet som gjør at vi kan opprettholde et visst nivå på risikable aktiva på kort og lang sikt, også etter et år med store tap i kapitalforvaltningen. Risikokapasiteten vurderes også i et langsiktig perspektiv, hensyntatt rentenivåets betydning for risikoevnen over tid.

Risikokapasiteten følges jevnlig opp og rapporteres på hvert styremøte. Risikoen måles både mot årets slutt og med rullerende ett års horisont. Målingene skjer løpende gjennom året.

For å støtte opp om disse målene er følgende prinsipper lagt til grunn i kapitalforvaltningen:

- Langsiktig investeringsperspektiv
- Bredt sammensatte porteføljer
- Stor grad av effisiente markeder og fokus på kostnadseffektiv forvaltning
- Risikostyring tilpasset selskapets langsiktige økonomisk risiko innenfor regulatoriske rammer
- Aktivt samfunnsansvar

KLPs markedsrisiko består av aksjerisiko, eiendomsrisiko, renterisiko, kredittrisiko, konsentrasjonsrisiko og valutarisiko. Brutto kapitalkrav for markedsrisiko under Solvens II var per 31.12.2019 beregnet til 92,8 milliarder kroner hensyntatt diversifiseringseffekten mellom de ulike aktivaklasser. KLPs eiendomsportefølje er organisert som aksjeselskaper, og eiendomsporteføljen stresses i henhold til endring i regelverket som en del av eiendomsmodulen ved beregning av kapitalkrav. Netto kapitalkrav (etter bruk av bufferkapital med videre) knyttet til markedsrisiko var 4,2 milliarder kroner per 31.12.2019.

Alle investeringer skal kunne registreres, måles og rapporteres i henhold til enhver tid gjeldende eksterne og interne retningslinje for risikoovervåking og rapportering. Dette innebærer at foretaket ikke skal handle instrumenter uten at man har utviklet kompetanse og systemer som sikrer en forsvarlig oppfølging.

KLP følger opp markedsrisikoen blant annet ved stresstester og sensitivitetsanalyser. Markedsrisiko er også en sentral del av egenrevisjonen av risiko og solvens i den årlige ORSA-prosessen. KLP beregner solvenskapitaldekningen minst kvartalsvis.

---

⁴ Ved tariffavtaler

⁵ Kjønn- og aldersnøytral premieberegning

KLP har sine finansielle eiendeler plassert i kundeporteføljer og en selskapsportefølje. Kundeporteføljene består av kunder med offentlig tjenestepensjon, og porteføljene er inndelt i forhold til risikobærende evne. Markedsrisikoen påvirker inntekt og resultat ulikt for de forskjellige porteføljene.

Risikoen i kundeporteføljene settes sammen hensyntatt målsettinger som å være solvente og opprettholde risikokapasitet over tid. Det fastsettes årlige investeringsrammer for aktivaallokeringen og de ulike aktivaklassene. Porteføljesammensetningen for hver enkelt aktivaklasse er som hovedregel godt diversifiserte porteføljer slik at den usystematiske risikoen er svært begrenset. I tillegg styres risikoen i porteføljene dynamisk med handlingsregler. Dette innebærer at risikoen i kundeporteføljene løpende tilpasses den risikobærende evnen. Tilpasningene vil normalt skje i aksjemarkedet, så lenge aksjer gir det største bidraget i kollektivporteføljens totale risiko.

Markedsrisikoen i selskapsporteføljen påvirker egenkapitalen direkte. For selskapsporteføljen ønsker KLP å ta lav markedsrisiko. Hovedandelen av midlene er plassert i rentepapirer med en gjennomsnittlig durasjon på 4,5 år per 2019. Selskapsporteføljen har lav korrelasjon med kundeporteføljene.

Aksjer

Den børsnoterte aksjeporteføljen i kollektivporteføljen inneholder både norsk eksponering og global eksponering i utviklede og fremvoksende markeder. Investeringene i unoterte aksjer består av investeringer i spesialfond, private equity og andre egenkapitalinvesteringer. Forvaltningen skjer hovedsakelig gjennom mandater til KLP Kapitalforvaltning AS.

I selskapsporteføljen settes investeringsbegrensninger i forhold til total forvaltningskapital i selskapsporteføljen. Aksjeporteføljen består av aksjer i datterselskap og en liten andel tilknyttede selskap i henhold til styrebeslutning.

Eiendom

KLPs portefølje av eiendom forvaltes i datterselskapet KLP Eiendom AS. Investeringene i eiendom er i hovedsak i Norge, men det er også etablert porteføljer i blant annet Sverige og Danmark. Det legges vekt på lange leiekontrakter med solide motparter. KLPs grunnleggende forvaltningsfilosofi er besittelse av høykvalitetseiendom i sentrale strøk.

Eiendomseksponeringen i selskapsporteføljen består av KLPs kontorer i Oslo og Bergen, samt festetomter med en lav risiko.

Renter

Forsikringsforpliktelsene har lang durasjon, men det er ikke hensiktsmessig å ha samme durasjon i investeringene. Dette skyldes at investeringer med like lang durasjon som forpliktelsene er vanskelig tilgjengelige, samt at durasjonen i KLP oppleves å være regulatorisk kort siden KLP årlig kan kreve en rentegarantipremie.

Renterisiko er ikke en vesentlig bidragsyter til KLPs kapitalkrav, men vedvarende lave renter er selvfølgelig en stor utfordring for foretakets evne til å generere god avkastning for sine kunder.

Risiko for at foretaket ikke oppnår avkastning over den garanterte avkastningen, er redusert innenfor det enkelte år ved at en betydelig andel av renteinvesteringene føres til amortisert kost i regnskapene. Forventet avkastning for hold-til-forfall porteføljen i 2020 er rundt 3,5 prosent, og gjennomsnittlig durasjon er 5-6 år.

Annet

De grunnleggende prinsipper for kapitalforvaltningen er nevnt over. Disse kombinert med forvaltningsmandater og rammer som begrenser eksponering mot enkeltutstedere, innebærer at KLP i liten grad er eksponert for konsentrasjonsrisiko.

KLP valutasikrer sine globale rente- og eiendomsporteføljer. Sikringsgraden for globale aksjer i utviklede markeder rundt 60 prosent, mens aksjer i fremvoksende markeder ikke valutasikres. Det legges ikke opp til vesentlige endringer for 2020. Foretaket vil derfor fortsatt ha lite valutarisiko totalt for alle porteføljer.

Det har ikke vært vesentlige endringer i markedsrisikoen i 2019, men aksjeandelen har økt noe.

C.3 Kredittrisiko

Kredittrisiko er risiko for tap som skyldes at motparter ikke kan oppfylle sine gjeldsforpliktelser. Risikoen omfatter tap på utlån og tap knyttet til bankinnskudd, eller manglende kontraktoppfyllelse fra motparter i gjenforsikringsavtaler eller finansielle derivater. Tap i verdipapirporteføljen som kan knyttes til disse typer tap, er kategorisert som markedsrisiko.

Kredittrisiko er en del av markedsrisikoen og inngår, på tilsvarende måte som øvrige markedsrisikoer, i de ulike risikovurderinger og analyser som gjennomføres. Kredittrisiko klassifiseres minst årlig etter land, rating og sektorer. Vurderinger av tapsavsetninger/ verdsettelse og mislighold gjøres i tråd med gjeldende regnskapsprinsipper.

Det utarbeides kredittrammer på all kreditteksponering før en investering gjennomføres. Disse rammene fastsettes av en egen kredittkomité. Kredittrammene gjennomgås årlig, og følges opp kvartalsvis. Rammene for norsk kreditt er i hovedsak basert på interne kredittvurderinger. Kredittgivning mot utenlandske låntakere er i stor grad basert på eksterne ratinger fra anerkjente ratingbyråer.

I tillegg til kredittrammene stilles det egne krav til diversifisering i mandatene til KLP Kapitalforvaltning AS. Disse sikrer at porteføljer uten bredt sammensatte indekser har begrenset usystematisk risiko.

C.4 Likviditetsrisiko

Likviditetsrisikoen i KLP er risikoen for at KLP ikke kan innfri sine løpende forpliktelser ved forfall, uten betydelige merkostnader. Risikoen knytter seg først og fremst til kostnader ved frigjøring av midler.

KLP har en likviditetsportefølje som skal kunne møte løpende forpliktelser knyttet til utbetaling av pensjoner og til dekning av driftskostnader. Likviditetsbehov som kan oppstå som følge av flytting, er også en del av den samlede vurderingen av størrelsen på likviditetsporteføljen. Porteføljen skal i en normalsituasjon ha tilstrekkelige midler til at foretaket unngår å måtte frigjøre midler fra andre porteføljer til forventede utbetalinger. Som følge av at størstedelen av KLPs midler er plassert i svært likvide aktiva og at KLPs likviditetsbehov normalt dekkes av kvartalsvise premieinnbetalinger fra kundene, ansees likviditetsrisikoen som begrenset.

For KLP er forsikringsforpliktelsen langsiktig og kontantstrømmene er i stor grad kjent lenge før de forfaller. Likviditetsrisikoen håndteres gjennom likviditetsstrategien som omfatter måling, styring og beredskapsplan knyttet til likviditetsrisikoen.

KLP har som mål, ved hver kvartalsvise premieinnbetaling, å avsette likvide midler som er større eller lik tre måneders likviditetsbehov. I situasjoner hvor det ikke er tilstrekkelige likvide midler til å dekke likviditetsbehovet, må midler frigjøres fra øvrige porteføljer, eller hentes inn på annen måte. Beredskapsplanen trer i kraft dersom det har oppstått et ekstraordinært likviditetsbehov, og likviditeten har falt under visse definerte nivåer. Basert på dette vurderes likviditetsrisikoen som lav.

Likviditetsplanleggingen er basert på finansregnskapsstørrelser. I finansregnskapet er ikke margin fra framtidige premier inkludert. Størrelse av margin fra framtidige premier er derfor lite relevant for likviditetsrisiko og likviditetsstyring.

C.5 Operasjonell risiko

Operasjonell risiko defineres som risiko for økonomisk tap eller tap av omdømme som følge av svikt i interne prosesser, menneskelige feil eller systemfeil, eller andre tap som skyldes eksterne hendelser. Operasjonell risikostyring innebærer å avdekke risikofaktorer som kan føre til tap, og anslå sannsynligheter for og konsekvenser av mulige uønskede hendelser.

KLP gjennomfører årlig en prosess for risikostyring og internkontroll hvor lederne i alle avdelinger identifiserer operasjonelle risikoer innen sine ansvarsområder. Sannsynlighet og konsekvens vurderes for hver risiko, og det vurderes om risikoene er akseptable. Der risikovurderingen konkluderer med at risikoen er høyere enn det som er akseptabelt, skal det etableres tiltak for å redusere sannsynligheten eller konsekvensen for denne risikoen. Tiltak som er identifisert tidligere, følges opp og inngår i vurderingene. De identifiserte risikoene sammenstilles for hver divisjon. Til slutt utarbeides en liste for foretaket, denne listen inngår i konsernets liste. Risikostyringsfunksjonen fasiliterer prosessen og rapporterer resultatene til ledelsen og styret. Strategisk risiko og omdømmerisiko vurderes særskilt.

Internkontrollprosessen suppleres med en verdsettelse av de vesentligste operasjonelle risikoene. I foretakets egenvurdering gjøres en beregning av kapitalbehov for operasjonell risiko basert på verdsettelsen. Risikostyringsfunksjonen bidrar til kvantifiseringen av de økonomiske tapene. Kapitalkravet for den operasjonelle risikoen beregnes under standardformelen basert på et volummål for premier og reserver.

De vesentlig identifiserte operasjonelle risikoene i KLP, er knyttet til økende omfang av ny omfattende regulering, stabil IT-drift, datakvalitet og økende eksponering for nye trusler knyttet til IT-sikkerhet.

C.6 Andre vesentlige risikoer

Det anses at alle vesentlige risikoer er dekket i den foregående beskrivelsen.

C.7 Andre opplysninger

Alle vesentlige opplysninger om foretakets risikoprofil anses dekket i det foregående.

D. Verdssettelse for solvensformål

D.1 Eiendeler

Totale eiendeler verdsatt i solvensbalansen utgjorde 629 milliarder kroner per 31.12.2019⁶. Dette er en økning på 64,2 milliarder kroner siden 31.12.2018. Totale finansielle eiendeler, regnskapsverdier per 31.12.2019 utgjorde 621 milliarder kroner per 31.12.2019. Dette er en økning på 63 milliarder kroner siden 31.12.2018.

Eiendeler under Solvens II vurderes til virkelig verdi. Verdssettelsesprinsippene er i stor grad sammenfallende med prinsippene for verdsettelse til virkelig verdi for International Financial Reporting Standards (IFRS). Regnskapet for KLP er avgitt i henhold til Forskrift om årsregnskap for forsikringselskaper. Dette regelverket samsvarer i hovedsak med IFRS, men der obligasjoner til amortisert kost og obligasjoner klassifisert som utlån og fordringer er bokført til amortisert kost. I tillegg er det forskjeller hva gjelder verdsettelse av immaterielle eiendeler og utsatt skatt.

Tabell 9: Eiendeler. Tall i milliarder kroner.

Eiendelsklasser	Solvens II 2019	Regnskap 2019	Solvens II 2018	Regnskap 2018
Immaterielle eiendeler	0.0	0.4	0.0	0.2
Utsatt skattefordel/eiendeler ved skatt*	0.5	0.0	0.8	0.0
Investerings eiendommer	1.0	1.0	0.9	0.9
Investeringer i tilknyttede foretak, herunder deltagerinteresser	63.5	63.5	55.8	55.8
Aksjer m.v.	42.2	42.2	30.5	30.5
Obligasjoner	250.4	243.0	240.5	235.2
Verdipapirfond m.v.	162.9	162.9	148.5	148.5
Derivater	5.0	5.0	0.8	0.8
Innskudd annet enn kontantekvivalenter	1.5	1.5	1.6	1.6
Utlån	85.7	85.2	77.3	77.0
Andre eiendeler**	16.8	16.8	8.2	8.2
Totalt	629.6	621.5	564.9	558.7

* Med brutto skattefordel under Solvens II. Netto skattefordel er kr 0,- per 31.12.2019

**Andre eiendeler består av: "Kontanter og kontantekvivalenter", "Ikke forsikringsrelaterte fordringer", "Øvrige eiendeler", "Fordringer i forbindelse med direkte forsikring, herunder forsikringsformidlere" og "Eiendom, anlegg og utstyr til eget bruk".

D.1.1 Immaterielle eiendeler

Verdssettelse Solvens II

Immaterielle eiendeler er vurdert til null. Under Solvens II verdsettes immaterielle eiendeler til null med mindre eiendelen kan selges separat og foretaket kan godtgjøre en markedsverdi for den.

Verdssettelse regnskap

Immaterielle eiendeler er regnskapsmessig vurdert til kost, og avskrives lineært over forventet brukstid. Ved indikasjon på at balanseført verdi av en immateriell eiendel er høyere enn gjenvinnbart beløp, foretas det en test for verdifall. Dersom gjenvinnbart beløp er lavere enn bokført verdi, nedskrives verdien til gjenvinnbart beløp. Immaterielle eiendeler inngår i regnskapsbalansen med 0,4 milliarder kroner.

⁶ Med brutto skattefordel under Solvens II. Netto skattefordel var kr 0,- per 31.12.2019

D.1.2 Eiendeler ved skatt

Verdsettelse Solvens II

Utsatt skatt splittes i en utsatt skattefordel på 0,5 milliarder kroner, og en utsatt skatteforpliktelse på 1,3 milliarder kroner under Solvens II for 2019.

Denne verdsettelsen tar utgangspunkt i den regnskapsmessige beregningen, men regner i tillegg inn effekten av eiendeler og forpliktelser med annen verdsettelse enn i regnskapet der denne differansen kan innebære en skattemessig effekt. Dette omfatter eiendeler ført til amortisert kost i selskapsporteføljen samt verdsettelsen av finansielle forpliktelser (fondsobligasjonslån og ansvarlig lån). Finansielle forpliktelser er verdsatt noe høyere på Solvens II-balansen, noe som gir opphav til en utsatt skattefordel. Eiendeler i renteporteføljer verdsatt til amortisert kost i regnskapet er verdsatt høyere på Solvens II-balansen, som dermed gir opphav til en utsatt skatteforpliktelse.

Verdsettelse regnskap

Balansført utsatt skattefordel eller utsatt skatteforpliktelse, representerer nominell verdi med fratrukk for eventuell nedvurdering av den andelen som antas å ikke kunne utnyttes og således ikke ha noen verdi. Nominell verdi er beregnet med utgangspunkt i forskjeller mellom regnskapsmessig og skattemessig tidfesting av verdiendring på eiendeler og gjeld. I den grad disse forskjellene vil reversere på et senere tidspunkt, oppstår det utsatt skatt (regnskapsmessig inntekt tas før skattemessig inntekt) eller utsatt skattefordel (skattemessig inntekt tas før regnskapsmessig inntekt). Midlertidige forskjeller utlignes mot hverandre i den grad de antas å reversere innenfor samme tidsrom og forskjellene kan utlignes gjennom konsernmessige disposisjoner. Netto midlertidige forskjeller som innebærer at foretaket har forskuttert skattemessig inntekt/utsatt skattemessig fradrag er regnskapsført som utsatt skattefordel.

Per 31.12.2019 har KLP en netto utsatt skatt, se kapittel D.3.4.

D.1.3 Eiendom (annet enn til eget bruk)

Solvens II-verdsettelsen er lik regnskapsverdsettelsen

Eiendomsinvesteringene verdsettes til virkelig verdi. Virkelig verdi beregnes ut i fra en intern verdsettelsesmodell ettersom det ikke anses å være et aktivt marked med observerbare priser i eiendomsmarkedene KLP investerer i. For å kvalitetssikre den interne verdsettelsesmodellen takseres regelmessig et utvalg av eiendomsmassen til konsernet av eksterne, uavhengige og kvalifiserte aktører. Ved vesentlig avvik fra egen vurdering av virkelig verdi, analyseres differansene og verdsettelsesmodellens parametere justeres dersom dette viser seg nødvendig.

D.1.4 Investeringer i tilknyttede foretak, herunder deltakerinteresser

Verdsettelse Solvens II

Investeringer i tilknyttede foretak, herunder deltakerinteresser, vurderes til virkelig verdi. Virkelig verdi er estimert å tilsvare netto eiendeler og gjeld i datterforetaket vurdert til virkelig verdi.

Foretakets eiendomsinvesteringer er organisert som selskaper hvis formål er å eie investeringseiendom. Disse investeringene inngår i investeringer i tilknyttede foretak, herunder deltakerinteresser, og utgjør 54 milliarder kroner av 65 milliarder kroner i denne balanseposten. Eiendomsinvesteringene verdsettes ut i fra en intern verdsettelsesmodell ettersom det ikke anses å være et aktivt marked med observerbare priser i eiendomsmarkedene KLP investerer i. For å kvalitetssikre den interne verdsettelsesmodellen takseres regelmessig et utvalg av eiendomsmassen til konsernet av eksterne, uavhengige og kvalifiserte aktører. Ved vesentlig avvik fra egen vurdering av virkelig verdi, analyseres

differansene og verdsettelsesmodellens parametere justeres dersom dette viser seg nødvendig.

Verdsettelse regnskap

Investeringer i tilknyttede foretak, herunder deltakerinteresser, er vurdert etter egenkapitalmetoden. Dersom datterselskapets regnskap er utarbeidet med utgangspunkt i andre prinsipper enn KLPs regnskapsprinsipper, omarbeides datterselskapets regnskap til KLPs prinsipper før KLPs resultatandel inntas i regnskapet. For verdsettelse av investeringseiendom i eiendomsdatterselskapene, benyttes samme prinsipp som beskrevet under Solvens II-balansen.

D.1.5 Aksjer m.v.

Solvens II-verdsettelsen er lik regnskapsverdsettelsen

Aksjer m.v. verdsettes til virkelig verdi. Virkelig verdi skal være en representativ pris basert på hva tilsvarende eiendel ville vært omsatt for ved normale markedsbetingelser og forhold.

En aksje anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand. Likvide aksjer verdsettes som hovedregel på basis av priser levert fra indekssleverandør. Samtidig sammenlignes priser mellom ulike kilder for å fange opp eventuelle feil.

Dersom markedet for aksjen ikke er aktivt, eller aksjen ikke er notert på børs eller tilsvarende, benyttes verdsettelsesteknikker for å fastsette virkelig verdi. Disse baseres blant annet på informasjon om nylige gjennomførte transaksjoner på forretningsmessige vilkår og henvisning til omsetning av lignende instrumenter. Estimatenes bygger i størst mulig grad på eksterne observerbare markedsdata, og i liten grad på selskapsspesifikk informasjon.

D.1.6 Obligasjoner

Verdsettelse Solvens II

Investeringer i obligasjoner er verdsatt til virkelig verdi. Virkelig verdi skal være en representativ pris basert på hva tilsvarende eiendel ville vært omsatt for ved normale markedsbetingelser og forhold. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forestående transaksjoner på armlengdes avstand.

Dersom markedet for verdipapiret ikke er aktivt, eller verdipapiret ikke er notert på børs eller tilsvarende, benytter konsernet verdsettelsesteknikker for å fastsette virkelig verdi. Disse baseres blant annet på informasjon om nylige gjennomførte transaksjoner på forretningsmessige vilkår, henvisning til omsetning av lignende instrumenter og prising ved hjelp av eksternt innhentede rentekurver og rentedifferansekurver. Estimatenes bygger i størst mulig grad på eksterne observerbare markedsdata, og i liten grad på selskapsspesifikk informasjon.

Verdsettelse regnskap

Investeringer i obligasjoner er i regnskapet delvis fastsatt til virkelig verdi og delvis til amortisert kost. For den andelen som verdsettes til virkelig verdi, er det ingen avvik fra verdsettelsesprinsippene beskrevet under Solvens II.

Obligasjoner hvor hensikten er å motta en fastsatt rente i hele restløpetiden, er regnskapsmessig verdsatt til amortisert kost. Dette utgjør 185 milliarder kroner av totalt 238

milliarder kroner. Differansen i verdsetting mellom amortisert kost og virkelig verdi utgjør 7,5 milliarder kroner.

Obligasjoner måles til amortisert kost ved bruk av effektiv rentemetode. Internrenten fastsettes ved diskontering av kontraktsfestede kontantstrømmer over forventet løpetid. Kontantstrømmene inkluderer etableringsgebyrer og direkte transaksjonskostnader samt eventuell restverdi ved utløpet av forventet løpetid. Amortisert kost er nåverdien av disse kontantstrømmene neddiskontert med internrenten.

D.1.7 Verdipapirfond m.v.

Solvens II-verdsettelsen er lik regnskapsverdsettelsen

Verdipapirfond m.v. verdsettes til virkelig verdi, se beskrivelse under kapittel D.1.5.

Verdipapirfond m.v. inneholder også investeringer i Private Equity-fond. Disse fondenes virkelige verdi baseres på rapporterte markedsverdier, som følger av International Private Equity and Venture Capital Valuation Guidelines (IPEV Guidelines). Disse retningslinjene fastsettes av European Venture Capital Association (EVCA) og baserer seg på prinsippet om tilnærmet markedsvurdering av selskapene som ligger i fondene.

D.1.8 Derivater

Solvens II-verdsettelsen er lik regnskapsverdsettelsen

Derivater verdsettes til virkelig verdi.

D.1.9 Innskudd annet enn kontantekvivalenter

Verdsettelse Solvens II

Innskudd annet enn kontantekvivalenter, verdsettes til virkelig verdi.

Verdsettelse regnskap

Innskudd annet enn kontantekvivalenter, verdsettes til nominelt innestående beløp.

D.1.10 Utlån

Verdsettelse Solvens II

Utlån er verdsatt til virkelig verdi, se omtale av Solvens II-verdsettelse av obligasjoner under kapittel D.1.6.

Verdsettelse regnskap

Utlån er i regnskapet fastsatt til amortisert kost. Dette innebærer en verdsettelse som er 0,5 milliarder kroner lavere enn virkelig verdi rapportert under Solvens II-balansen.

Utlån måles til amortisert kost ved bruk av effektiv rentemetode. Internrenten fastsettes ved diskontering av kontraktsfestede kontantstrømmer over forventet løpetid. Kontantstrømmene inkluderer etableringsgebyrer og direkte transaksjonskostnader samt eventuell restverdi ved utløpet av forventet løpetid. Amortisert kost er nåverdien av disse kontantstrømmene neddiskontert med internrenten.

Utlån nedskrives dersom det foreligger objektive bevis for en tapshendelse. Tapsvurdering og tapsnedskrivning foretas kvartalsvis på individuelle utlån.

Utlån vurderes også gruppevis. Dersom det foreligger objektive bevis for at en gruppe av utlån har verdifall, foretas det en nedskrivning.

D.1.11 Andre eiendeler

Solvens II-verdsettelsen er lik regnsapsverdsettelsen

Andre eiendeler verdsettes til virkelig verdi.

D.2 Forsikringstekniske avsetninger

Forsikringsforpliktelser vedsettes ulikt under Solvens II og i finansregnskapet. Under Solvens II omtales forsikringsforpliktelsene som forsikringstekniske avsetninger, og i finansregnskapet omtales de som forsikringsmessige avsetninger.

D.2.1 Verdien av *forsikringstekniske* avsetninger, grunnlag, metoder og forutsetninger

Under Solvens II verdsettes alle eiendeler og forpliktelser til markedsverdi, også kalt virkelig verdi. De forsikringstekniske avsetningene under Solvens II består av beste estimat pluss en risikomargin. Beste estimat består av garanterte ytelser (markedsverdien av de garanterte forpliktelsene) og diskresjonære ytelser (forventet verdi av fremtidig overskuddsdeling). Verdien av beste estimat beregnes som summen av fremtidige kontantstrømmer av alle inn- og utbetalinger som forventes innenfor kontraktens grense, det sannsynlighetsvektede gjennomsnitt av fremtidige kontantstrømmer. Kontantstrømmene er estimert for de neste 40 årene med en beregnet restverdi i år 40.

Alle forventede inn- og utbetalinger knyttet til virksomheten medregnes i beregningene, dog slik at fremtidige premier knyttet til fremtidig opptjening ikke inngår i kontantstrømmene. Avsetningene inkluderer forventet fremtidig overskudd som skal tildeles kunden, verdien av rentegarantien, fortjenesteelement i administrasjonspremien samt verdien av egenkapitaltilskudd. Ved diskontering av kontantstrømmene benyttes den risikofri markedsrente i form av en rentekurve med volatilitetsjustering gitt av EIOPA.

Forutsetningene i beste estimat ligger på samme nivå som forutsetninger i pristariffene uten aktuarielle sikkerhetspåslag. For beregning av beste estimat for langt liv og død benyttes pristariffen K2013 uten sikkerhetspåslag. Pristariffen K2013 er basert på felles bransjedata og vurderinger av Finanstilsynet. For beregning av beste estimat for uførhet og reaktivering, benyttes uføretariffen basert på egne data uten sikkerhetspåslag. Tariffen for langt liv og død under beste estimat, ble oppdatert per 01.01.2019 for menn. Startdødeligheten er uendret, men dødelighetsutviklingen ble redusert i henhold til prognosene fra Statistisk sentralbyrå for forventet økt levealder. Utover dette, er det ikke gjort vesentlige endringer i forutsetningene ved beregning av de forsikringstekniske avsetningene i løpet av 2019. Forutsetningene vurderes årlig og oppdateres ved behov.

Som følge av usikkerhet i beste estimat, legges det til en risikomargin. Denne er ment å dekke kostnadene ved å stille risikokapital til rådighet (tellende ansvarlig kapital). Risikomarginen beregnes som nåverdien av kapitalkostnaden, ved å holde risikokapital lik solvenskapitalkravet, som oppstår ved å overta porteføljen. Risikomarginen beregnes ut fra forsikringsrisiko, motpartsrisiko og operasjonell risiko og er i henhold til metode 2 i Solvens II regelverket.

KLP benytter overgangsregler for beregning av forsikringstekniske avsetninger i henhold til Solvens II-forskriften § 56. Forsikringstekniske avsetninger (Solvens II-direktivet i artikkel 308d). Effekten beregnes som differansen mellom de forsikringstekniske avsetningene (sum beste estimat og risikomargin) og summen av premiereserve, tilleggsavsetninger, kursreguleringsfond og premiefond og erstatningsavsetninger. Effekten avtrappes lineært ved begynnelsen av hvert år fra 100 prosent 1. januar 2016 til 0 prosent 1. januar 2032. I tillegg er det gitt et gulv for verdsettelsen som begrenser effekten av overgangsregelen.

Tall for de forsikringstekniske avsetningene per 31.12.2019 og 31.12.2018 er gitt i tabellen under.

Tabell 10: Forsikringstekniske avsetninger uten overgangsregler. Tall i milliarder kroner.

Solvens II	2019	2018
Garanterte ytelser	391.7	368.1
Diskresjonære ytelser (fremtidig bonus)	168.6	132.0
Beste estimat	560.3	500.1
Risikomargin	13.3	13.0
Forsikringstekniske avsetninger	573.6	513.1

Tabell 11: Forsikringstekniske avsetninger med overgangsregler. Tall i milliarder kroner.

Solvens II	2019	2018
Garanterte ytelser	387.6	364.7
Diskresjonære ytelser (fremtidig bonus)	166.8	130.8
Beste estimat	554.4	495.4
Risikomargin	13.2	12.9
Forsikringstekniske avsetninger	567.6	508.3

Forsikringstekniske avsetninger med overgangsregler for KLP utgjør NOK 567,6 milliarder kroner fordelt på 554,4 milliarder kroner i beste estimat og 13,2 milliarder kroner i risikomargin. Det er en økning i de forsikringstekniske avsetningene 59,3 milliarder kroner gjennom 2018.

Tabell 12: Solvens II-balanse uten overgangsregler for forsikringstekniske avsetninger. Tall i milliarder kroner.

Solvens II - Balanse	2019	2018
Garanterte ytelser	391.7	368.1
Diskresjonære ytelser (fremtidig bonus)	168.6	132.0
Risikomargin	13.3	13.0
Forsikringstekniske avsetninger	573.6	513.1
Utsatt skatteforpliktelse	1.3	1.6
Ansvarlige lån/fondsobligasjonslån	8.1	8.0
Andre forpliktelser	15.3	9.1
Sum forpliktelser	598.4	531.8
Sum eiendeler	629.6	564.2
Eiendeler fratrukket forpliktelser	31.2	32.3

Tabell 13: Solvens II-balanse med overgangsregler for forsikringstekniske avsetninger. Tall i milliarder kroner.

Solvens II - Balanse	2019	2018
Garanterte ytelser	387.6	364.7
Diskresjonære ytelser (fremtidig bonus)	166.8	130.8
Risikomargin	13.2	12.9
Forsikringstekniske avsetninger	567.6	508.3
Utsatt skatteforpliktelse	1.3	2.8
Ansvarlige lån/fondsobligasjonslån	8.1	8.0
Andre forpliktelser	15.3	9.1
Sum forpliktelser	592.4	528.3
Sum eiendeler	629.6	564.2
Eiendeler fratrukket forpliktelser	37.2	35.9

For å kunne beregne tidsverdien av framtidige kontantstrømmer, genereres økonomiske scenarier i en økonomisk scenariogenerator (ESG). KLP bruker en scenariogenerator fra Moody's Analytics. Scenariogeneratoren kalibreres til den risikofrie rentekurven publisert av EIOPA. Denne rentekurven benyttes både til å diskontere kontantstrømmene og som initial rentekurve for simulering av fremtidig avkastning. Scenariene genereres risikonøytralt, slik at alle aktivaklasser i forventning får avkastning gitt ved risikofri rentekurve. Dette er i tråd med Solvens II-regelverket.

D.2.2 Usikkerhet knyttet til verdien av forsikringstekniske avsetninger

Ved anvendelse av komplekse kontantstrømmodeller som i KLPs ALM-modell for å verdsette forpliktelser og beregne tilgjengelig kapital og kapitalkrav, vil det alltid hefte noe usikkerhet rundt resultatene. Resultatene er følsomme for de antakelser, valg av metoder og bearbeidelse av input som er foretatt i forkant av hver beregning. Graden av usikkerhet i beregningene av forsikringsforpliktelsen drives av usikkerhet i de underliggende antagelsene. Antakelsene gjennomgås minst årlig i foretakets Risikostyringskomite for å sikre at de fortsatt reflekterer foretaket og dets strategier på en hensiktsmessig måte. Plan for fremtidige ledelsestiltak vedtas av styret samtidig som de sentrale forutsetningene for beregning av kapitaldekning tas til etterretning.

Rentekurven, som er gitt av EIOPA, er basert på en del forutsetninger som er usikre, herunder metodikk for ekstrapolering, tidsperiode for å nå langsiktig rente, nivå på langsiktig rente og nivå på volatilitetsjustering. Som en del av ORSA-prosessen gjennomføres følsomhetsanalyser for verdien av solvenskapitalen og kapitalkravene for endrede forutsetninger blant annet knyttet til renter. Hensikten er blant annet å øke forståelsen rundt følsomheten i beregningene.

D.2.3 Verdien av *forsikringsmessige* avsetninger, grunnlag, metoder og forutsetninger

I finansregnskapet består avsetningene av premiereserve, tilleggsavsetninger, kursreguleringsfond, øvrige avsetninger til forsikringsfond og andre tekniske avsetninger. Beregning av premiereserve i finansregnskapet tar utgangspunkt i nåverdien av inn- og utbetalinger ved bruk av samme forutsetninger som i premieberegningssgrunnlaget. Nåverdien beregnes med en diskonteringsrente lik garantert rente på tidspunktet for opptjeningen gjennom den enkelte forsikringskontrakts løpetid.

Verdsettelsen av de forsikringsmessige avsetninger i finansregnskapet er deterministisk. Videre benyttes de biometriske forutsetningene i det til enhver tid gjeldende premieberegningssgrunnlaget. Biometriske forutsetninger omfatter dødelighet, uførhet og reaktivering. Forutsetningene inneholder sikkerhetsmarginer i forhold til det man vurderer

som et beste estimat. For langt liv/død benyttes pristariffen K2013. For uførhet og reaktivering benyttes KLPs egne pristariff.

For sykehusleger og sykepleiere benyttes pristariffer for langt liv/død med reduserte dødsintensiteter. Fra 01.01.2020 ble nye uføretariffer innført i alle risikofellesskapene basert på observert utvikling de senere år. De nye uføretariffene benytter spesifikke parametere for uførhet og reaktivering i hvert enkelt risikofellesskap. Tidligere har alle risikofellesskapene hatt felles uføretariff med unntak for Pensjonsordningen for sykepleiere og Pensjonsordningen for sykehusleger.

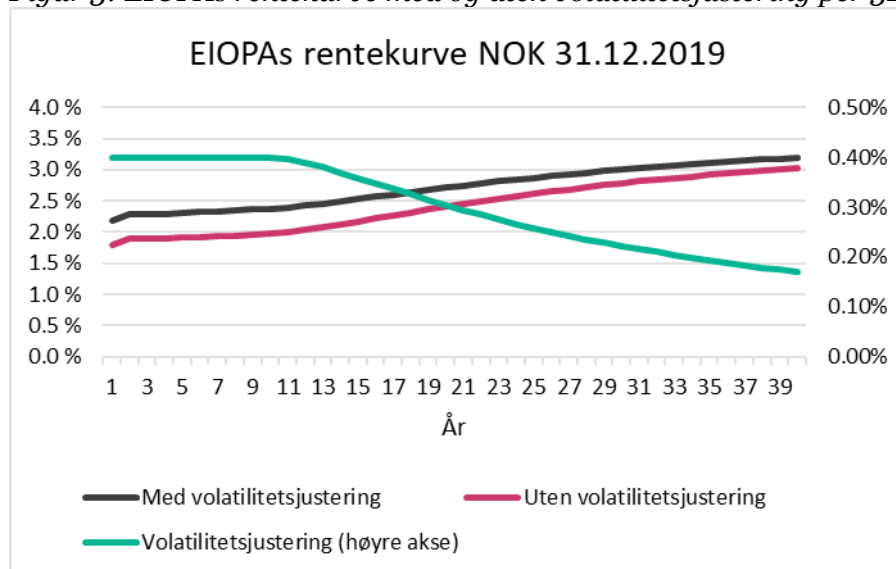
D.2.4 Motsvarsjusteringen

KLP anvender ikke motsvarsjusteringen (matching-justering) omtalt i Solvens II-forskriften § 3 (3). Rentekurve (artikkel 77b i Solvens II-direktivet).

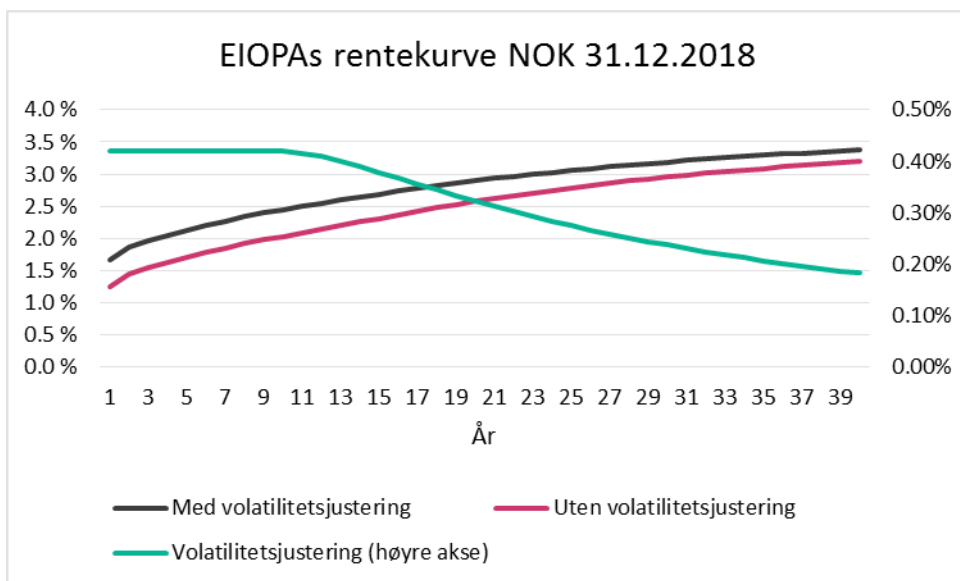
D.2.5 Volatilitetsjusteringen

KLP anvender volatilitetsjusteringen omtalt i Solvens II-forskriften § 3 (2). Rentekurve (artikkel 77d i Solvens II-direktivet). Volatilitetsjusteringen gir et påslag i den risikofrie markedsrenten. Det betyr at forpliktelsene blir lavere enn de ville blitt uten denne justeringen. Effekten er avhengig av størrelsen på påslaget. Justeringen per 31.12.2019 utgjør et rentepåslag på 0,40 prosentpoeng de ti første årene. Effekten av dette påslaget utgjør 9 prosentpoeng for solvenskapitaldekningen uten bruk av overgangsregler for forsikringstekniske avsetninger. Dette fremkommer av tabell 14 under. Forsikringstekniske avsetninger, solvenskapitalkravet og den tellende ansvarlige kapitalen reduseres noe. Disse endringene gir en økning i solvenskapitaldekningen fra 266 prosent til 275 prosent ved bruk av volatilitetsjustering men uten bruk av overgangsregler for de forsikringstekniske avsetningene.

Figur 3: EIOPAs rentekurve med og uten volatilitetsjustering per 31.12.2019

Figur 4: EIOPAs rentekurve med og uten volatilitetsjustering per 31.12.2018

Tabell 14: Effekt av å benytte volatilitetsjustering 31.12.2019. Tall i milliarder kroner.

2019	Med volatilitetsjustering uten bruk av overgangsregler	Uten volatilitetsjustering uten bruk av overgangsregler	Differanse	Med volatilitetsjustering med bruk av overgangsregler	Uten volatilitetsjustering med bruk av overgangsregler	Differanse
Forsikringstekniske avsetninger	573.6	573.8	-0.2	567.6	567.8	-0.2
Solvenskapalkrav	14.6	15.1	-0.5	14.6	15.1	-0.5
Minstekapalkrav	6.1	6.8	-0.7	6.1	6.8	-0.7
Tellende ansvarlig kapital til dekning av SCR	40.2	40.3	-0.1	46.2	46.3	-0.1
Tellende ansvarlig kapital til dekning av MCR	34.1	34.0	0.1	40.1	40.0	0.1
Solvenskapaldekning	275 %	266 %	9 %	316 %	306 %	11 %
Minstekapaldekning	561 %	499 %	62 %	660 %	587 %	73 %

Tabell 15: Effekt av å benytte volatilitetsjustering 31.12.2018. Tall i milliarder kroner.

2018	Med volatilitetsjustering uten bruk av overgangsregler	Uten volatilitetsjustering uten bruk av overgangsregler	Differanse	Med volatilitetsjustering med bruk av overgangsregler	Uten volatilitetsjustering med bruk av overgangsregler	Differanse
Forsikringstekniske avsetninger	513.1	513.3	-0.3	508.3	508.5	-0.3
Solvenskapitalkrav	13.6	14.4	-0.8	12.4	13.2	-0.8
Minstekapitalkrav	6.1	6.5	-0.3	5.6	5.9	-0.3
Tellende ansvarlig kapital til dekning av SCR	36.0	36.2	-0.2	39.0	39.2	-0.2
Tellende ansvarlig kapital til dekning av MCR	30.4	30.3	0.1	33.9	33.8	0.1
Solvenskapitaldekning	264 %	252 %	13 %	314 %	297 %	17 %
Minstekapitaldekning	496 %	469 %	28 %	606 %	570 %	37 %

Differansen i prosent, er prosentpoeng.

Overgangsregelen er beskrevet i kapittel D.2.7 Overgangsregelen for forsikringstekniske avsetninger.

D.2.6 Overgangsbestemmelsene om risikofri rentekurve

KLP anvender ikke overgangsbestemmelsene om risikofri rentekurve omtalt i Solvens II-direktivets artikkel 308c.

D.2.7 Overgangsregelen for forsikringstekniske avsetninger

KLP anvender det midlertidige fradraget gitt ved overgangsregelen for forsikringstekniske avsetninger, omtalt i Solvens II-forskriften § 56. Forsikringstekniske avsetninger (Solvens II-direktivet i artikkel 308d), ved rapportering til Finanstilsynet. Note 32 Kapitalkrav i regnskapet, viser beregningene uten bruk av dette midlertidige fradraget. Begge beregningene er vist i tabell 16 under.

De forsikringstekniske avsetningene med overgangsregler, er verdsatt til 567,6 milliarder kroner i solvensbalansen til KLP per 31.12.2019. Dette er 1,4 milliarder kroner høyere enn forpliktelsene i finansregnskapet på 566,2 milliarder kroner. Uten overgangsregler er de forsikringstekniske avsetningene i solvensbalansen verdsatt til 573,6 milliarder kroner, 7,4 milliarder kroner høyere enn forpliktelsene i finansregnskapet.

Overgangsbestemmelsene sier at vi i 2019 kan trekke fra 13/16 av denne differansen i Solvens II-verdsettelsen. Det vil si at verdsettelsen av de forsikringstekniske avsetningene under Solvens II inkludert overgangsordningen er 567,6 milliarder kroner. Differansen mellom de forsikringstekniske avsetningene med og uten overgangsordning blir da 6 milliarder kroner.

Frdraget vil reduseres lineært frem til 2032. Differansen for 2019 vil multipliseres med 13/16 som betyr at det er 13 år igjen av overgangsperioden. Overgangsperioden er 16 år fra 2016 til 2032.

Tabell 16: Effekt av å benytte overgangsregelen for forsikringstekniske avsetninger per 31.12.2019. Tall i milliarder kroner.

2019	Med bruk av overgangsregelen	Uten bruk av overgangsregelen	Differanse
Forsikringstekniske avsetninger	567.6	573.6	-6.0
Solvenskapitalkrav	14.6	14.6	0.0
Minstekapitalkrav	6.1	6.1	0.0
Tellende ansvarlig kapital til dekning av SCR	46.2	40.2	6.0
Tellende ansvarlig kapital til dekning av MCR	40.1	34.1	6.0
Solvenskapitaldekning	316 %	275 %	41 %
Minstekapitaldekning	660 %	561 %	99 %

Tabell 17: Effekt av å benytte overgangsregelen for forsikringstekniske avsetninger per 31.12.2018. Tall i milliarder kroner.

2018	Med bruk av overgangsregelen	Uten bruk av overgangsregelen	Differanse
Forsikringstekniske avsetninger	508.3	513.1	-4.8
Solvenskapitalkrav	12.4	13.6	-1.2
Minstekapitalkrav	5.6	6.1	-0.5
Tellende ansvarlig kapital til dekning av SCR	39.0	36.0	3.0
Tellende ansvarlig kapital til dekning av MCR	33.9	30.4	3.5
Solvenskapitaldekning	314 %	264 %	49 %
Minstekapitaldekning	606 %	496 %	110 %

Differansen i prosent, er prosentpoeng.

Med bruk av overgangsbestemmelsen er de forsikringstekniske avsetningene lavere enn uten bruk av den, med tilhørende høyere tellende ansvarlig kapital. Selv uten bruk av overgangsbestemmelsen oppfyller KLP kapitalkravene med god margin.

D.2.8 Diverse

D.2.8.1 Reassuranse

KLP har i dag kun kollektive produkter uten mulighet for valg av forsikringsdekningsomfang for de enkelte forsikrede. Ut fra denne begrensning, selskapets størrelse og derav følgende store risikobærende evne, er behovet for å ha en reassuranse i KLP vurdert som lite. KLP benytter per i dag ikke reassuranse.

D.2.8.2 Vesentlige endringer i forutsetninger

Det er gjort endringer i beregningsgrunnlaget for dødelighetsutviklingen for menn i beste estimat fra og med 01.01.2019. Startdødeligheten i beste estimat er uendret, men

dødelighetsutviklingen er redusert. Endringene er i henhold til prognosene fra Statistisk sentralbyrå for forventet økt levealder. Endringen er gjennomført i alle risikofelleskapene.

D.3 Andre forpliktelser

Tabellen under viser fordelingen av andre forpliktelser.

Tabell 18: Andre forpliktelser. Tall i milliarder kroner.

Andre forpliktelser	Solvens II 2019	Regnskap 2019	Solvens II 2018	Regnskap 2018
Fondsobligasjonslån	1.7	1.7	1.7	1.7
Ansvarlig lån	6.4	6.0	6.3	6.0
Pensjoner egne ansatte	0.5	0.5	0.6	0.6
Utsatt skatteforpliktelse*	1.3	1.5	3.7	0.5
Andre forpliktelser	14.8	9.3	8.5	8.5
Totalt	24.8	19.0	20.8	17.3

* Med brutto skatteforpliktelse under Solvens II

D.3.1 Fondsobligasjonslån

Verdsettelse Solvens II

Under Solvens II verdsettes finansielle forpliktelser ved opptak av lån til virkelig verdi. Senere verdsettelse skal ikke ta hensyn til endringer i selskapets egen kredittverdighet etter opptak. På Solvens II-balansen er fondsobligasjonslånet verdsatt på en rentekurve som ikke inneholder noe kredittpåslag for selskapet, noe som gir en konservativ verdsettelse av lånet.

Verdsettelse regnskap

Fondsobligasjonslånet er regnskapsmessig verdsatt til amortisert kost, justert for verdiendringer som følge av valuta- og renteendringer etter reglene om virkelig verdisikring.

D.3.2 Ansvarlig lån

Verdsettelse Solvens II

Under Solvens II verdsettes finansielle forpliktelser ved opptak av lån til virkelig verdi. Senere verdsettelse skal ikke ta hensyn til endringer i selskapets egen kredittverdighet etter opptak. Ansvarlige lån verdsettes på Solvens II-balansen på en rentekurve der selskapets kredittpåslag er holdt uendret siden opptak av lånet.

Verdsettelse regnskap

Ansvarlig lån er vurdert til amortisert kost. Ansvarlig lån i utenlandsk valuta er omregnet til norske kroner på balansedagen. Dette betyr at den regnskapsmessige bokførte verdien er 396 millioner kroner lavere enn Solvens II-verdsettelsen.

KLP har ett ansvarlig lån per 31.12.2019.

D.3.3 Pensjoner egne ansatte

Solvens II-verdsettelsen er lik regnskapsverdsettelsen

KLPs ansatte har en ytelsesbasert pensjonsforpliktelse. Hoveddelen er dekket gjennom offentlig tjenestepensjon i KLP ved medlemskap i Fellesordningen for kommuner og bedrifter (Fellesordningen). Øvrig forpliktelser er også ytelsesbasert, men dekkes over driften.

Forpliktelsen inngår i Solvens II-balansen med nåverdien av forpliktelsen på balansedagen, med fradrag for virkelig verdi av pensjonsmidlene. Bruttoforpliktelsen er beregnet ved

lineærmetoden. Nåverdien av bruttoforpliktelsen er diskontert på 2,3 prosent som skal gjenspeile rentene på norske høykvalitetsobligasjoner.

Tabell 19: Netto pensjonsforpliktelse for egne ansatte 2019. Tall i milliarder kroner.

Pensjonsordningens over-/underfinansiering 2019	Fellesordningen	Over drift	Totalt
Nåverdi av forpliktelsene	1.365	0.168	1.533
Virkelig verdi av pensjonsmidlene	1.025	0.000	1.025
Netto pensjonsforpliktelse egne ansatte	0.340	0.168	0.508

Tabell 20: Netto pensjonsforpliktelse for egne ansatte 2018. Tall i milliarder kroner.

Pensjonsordningens over-/underfinansiering 2018	Fellesordningen	Over drift	Totalt
Nåverdi av forpliktelsene	1.322	0.166	1.488
Virkelig verdi av pensjonsmidlene	0.923	0.000	0.923
Netto pensjonsforpliktelse egne ansatte	0.399	0.166	0.565

Tabell 21: Allokering av pensjonsmidlene for egne ansatte

Pensjonsmidlenes sammensetning	2019	2018
Aksjer i eiendomsdatterselskap	12.4 %	12.7 %
Aksjer og andeler	25.9 %	21.4 %
Utlån	12.5 %	12.1 %
Rentebærende verdipapirer	49.2 %	53.8 %
Totalt	100.0 %	100.0 %

D.3.4 Utsatt skatt

Verdsettelse Solvens II

Se omtale under kapittel D.1.2.

Verdsettelse regnskap

Per 31.12.2019 har KLP balanseført en netto utsatt skatt på 1,3 milliarder kroner, se omtale under kapittel D.1.2.

D.3.5 Andre forpliktelser

Solvens II verdsettelsen er lik regnskapsverdsettelsen

Disse forpliktelsene er verdsatt til virkelig verdi både i regnskapet og på Solvens II-balansen.

Merk at denne posten på Solvens II-balansen fra og med 2019 inkluderer verdien av risikoutjevningfondet.

D.4 Alternative verdsettelsesmetoder

KLPs vurderingsprinsipper for eiendeler som ikke kan verdsettes basert på noterte priser, er beskrevet i note 6 Virkelig verdi hierarki i årsrapporten for 2019.

D.5 Andre opplysninger

Alle vesentlige opplysninger om verdsettingen anses dekket i det foregående.

E. Kapitalforvaltning

KLPs overordnede mål er å forvalte den kapitalen medlemmene har plassert i foretaket, enten som eier (egenkapital) eller som pensjonskunde (pensjonsfond), best mulig innenfor virksomhetens risikoevne.

E.1 Ansvarlig kapital

Den ansvarlige kapitalen under Solvens II består av basiskapital og supplerende kapital. Som basiskapital regnes differansen mellom verdien av eiendelene og forpliktelsene på Solvens II-balansen og fondsobligasjonslånet. Ansvarlige lån inngår også som basiskapital. Fra og med årsslutt 2019 inngår ikke lenger risikoutjevningfond som basiskapital. Risikoutjevningfondet benyttes fortsatt som risikodempende buffer i beregningen av kapitalkravet.

Fremtidig rett til innkalling av egenkapital, innkallingsretten, som KLP har, regnes som supplerende kapital. Eventuell netto utsatt skattefordel kan også inngå som supplerende kapital.

Tabellen under viser inndelingen av den ansvarlige kapitalen i basiskapital og supplerende kapital, uten bruk av overgangsregelen for de forsikringstekniske avsetningene.

Tabell 22: Inndeling av ansvarlig kapital i basiskapital og supplerende kapital. Tall i millioner kroner. Uten overgangsregler for forsikringstekniske avsetninger.

Ansvarlig kapital	2019	2018
Differanse eiendeler og forpliktelser på Solvens II balansen	31 152	27 546
Fondsobligasjonslån	1 738	1 662
Sum basiskapital, kapitalgruppe 1	32 890	29 208
Ansvarlig lån	6 408	6 380
Risikoutjevningfond	-	4 793
Sum basiskapital, kapitalgruppe 2	6 408	11 173
Innkallingsrett EK	11 535	10 827
Utsatt skattefordel	-	-
Sum supplerende kapital	11 535	10 827
Totalt	50 833	51 208

Tabell 23: Inndeling av ansvarlig kapital i basiskapital og supplerende kapital. Tall i millioner kroner. Med overgangsregler for forsikringstekniske avsetninger.

Ansvarlig kapital	2019	2018
Differanse eiendeler og forpliktelser på Solvens II balansen	37 154	31 098
Fondsobligasjonslån	1 738	1 662
Sum basiskapital, kapitalgruppe 1	38 892	32 760
Ansvarlig lån	6 408	6 380
Risikoutjevningfond	-	4 793
Sum basiskapital, kapitalgruppe 2	6 408	11 173
Innkallingsrett EK	11 535	10 827
Utsatt skattefordel	-	-
Sum supplerende kapital	11 535	10 827
Totalt	56 835	54 760

Formålet med foretakets ansvarlige kapital er å tilfredsstille regulatoriske krav under Solvens II med god margin. Foretaket rapporterer kapitaldekning for solvenskapitalkravet og minstekapitalkravet kvartalsvis.

Styret har vedtatt en retningslinje for kapitalstyring. Formålet med retningslinjen er å sikre at KLP er tilstrekkelig kapitalisert og oppfyller de regulatoriske minimumskrav til kapital fastsatt av Finanstilsynet. Foretaket har i tillegg satt egne rammer for solvenskapitaldekningen som ligger godt over kravene fra Finanstilsynet.

Retningslinjen definerer soner for solvenskapitaldekningen. Det utarbeides årlig en kapitalplan hvor soneinndelingen og mål for solvenskapitaldekning fastsettes for planperioden som normalt er tre år. Hvilke tiltak som kan eller skal iverksettes ved ulike nivå på solvenskapitaldekningen defineres også. I inneværende planperiode har KLP mål om å ha en solvenskapitaldekning på over 150 prosent.

Foretaket benytter overgangsregelen for forsikringstekniske avsetninger, men setter mål for solvenskapitaldekning uten bruk av denne. Av samme grunn rapporteres solvenskapitaldekning uten bruk av overgangsregel i noter til foretakets regnskap. Solvenskapitaldekning uten bruk av overgangsregelen er 275 prosent per 31.12.2019. Denne var 265 prosent per 31.12.2018. Solvenskapitaldekning med bruk av overgangsregelen er 316 prosent per 31.12.2019, den var 314 prosent per 31.12.2018. Dette er godt over eget mål som igjen er godt over myndighetenes krav.

KLP har i sine vedtekter en rett til å kalle inn kapital fra sine eiere. I tillegg henter foretaket inn et årlig egenkapitalbidrag fra sine eiere. For 2019 var egenkapitalbidraget 0,30 prosent av premiereserven.

Den ansvarlige kapitalen klassifiseres i tre kapitalgrupper med utgangspunkt i egenskapene ved den enkelte kapitalpost. Kvalitet og tilgjengelighet er avgjørende for klassifiseringen. Hovedinndelingen baseres på om

- Kapitalen kan benyttes til eller innbetales etter påkrav for å dekke ethvert tap til enhver tid
- Kapitalen kan ved avvikling benyttes til å dekke tap og skal ikke tilbakebetales før alle andre krav er dekket, herunder krav som følger av forsikrings- og gjenforsikringsavtaler

Kapitalgruppe 1

Foretakets ansvarlige kapital i kapitalgruppe 1 uten begrensninger, fremkommer som differansen mellom eiendeler og forpliktelser i Solvens II-balansen fratrukket risikoutjevningfondet og utsatt skattefordel. I tillegg inngår fondsobligasjonslånet som kapital i kapitalgruppe 1 med begrensninger. Kapital med begrensninger kan ikke utgjøre mer enn 20 prosent av det samlede beløpet for postene i kapitalgruppe 1. Fondsobligasjonslånet ligger godt under denne begrensningen. All kapital i kapitalgruppe 1 er basiskapital.

Kapitalgruppe 2

Under kapitalgruppe 2 inngår ansvarlige lån som basiskapital. I tillegg inngår ikke-innbetalt egenkapitaltilskudd og ikke-innbetalt innskudd i medhold av etterutligningsretten som supplerende kapital. Denne supplerende kapitalen beregnes som 2,5 prosent av KLPs samlede premiereserve til enhver tid, der godkjenning for denne metodikken nå er gitt frem til og med 31.12.2023. Fornytt godkjenning fra Finanstilsynet ble gitt 14.06.2019.

Kapitalgruppe 3

Under kapitalgruppe 3 inngår en eventuell netto utsatt skattefordel med visse begrensninger. Både ved årsslutt 2018 og årsslutt 2019 var denne null.

E.1.1 Klassifisering av ansvarlig kapital

Summen av tellende kapital i kapitalgruppe 2 og 3 kan ikke overstige 50 prosent av solvenskapitalkravet. For KLP virker dette begrensende både ved årsslutt 2019 og årsslutt 2018. Ved en eventuell økning i solvenskapitalkravet vil den ubenyttede kapitalen i kapitalgruppe 2 (10,6 milliarder kroner var ubenyttet ved utgangen av 2019) redusere den negative effekten økningen i solvenskapitalkravet har på kapitaldekningen.

Fondsobligasjonlånet (15 milliarder JPY) med Solvens II-verdi på 1,7 milliarder kroner per 31.12.2019, har en fast rente på USD-rente på 5,07 prosent per år. Lånet er evigvarende, men KLP har rett til å innløse lånet 28.04.2034. Dersom KLP ikke benytter sin rett til innløsning i 2034, får lånet flytende rente. Kredittmarginen øker da med 1 prosentpoeng til seksmåneders JPY LIBOR-rente + margin på 3,30 prosent per år. Lånet ble utstedt 22.04.2014.

Det ansvarlig lånet (600 millioner EUR) med Solvens II-verdi på 6,4 milliarder kroner per 31.12.2019, har en fast rente på 4,25 prosent per år. Lånet ble utstedt 10.06.2015 og er tidsbegrenset med forfall i 2045. Innlånet kan innfris av KLP etter ti år, og på hver renteinbetalingsdato etter dette frem til forfallstidspunktet. Lånet er notert på London Stock Exchange.

Solvens II-regelverket stiller krav til sammensetningen av den ansvarlige kapitalen til dekning av henholdsvis solvenskapitalkravet og minstekapitalkravet. Dette kalles tellende ansvarlig kapital.

I tabellene under vises den totale ansvarlige kapitalen per kapitalgruppe splittet på basiskapital og supplerende kapital. Andelen av disse beløpene som kan benyttes til tellende kapital for solvenskapitalkravet og minimumskapitalkravet er også vist i tabellen. Beregningene av forsikringstekniske avsetninger er uten overgangsregler.

Tabell 24: Klassifisering av den ansvarlige kapitalen. Tall i millioner kroner.

2019	Ansvarlig kapital	Tellende ansvarlig kapital	
		SCR	MCR
Kapitalgruppe 1, ubegrenset	31 152	31 152	31 152
Fradrag datterselskaper		-	-
Kapitalgruppe 1, ubegrenset etter fradrag	31 152	31 152	31 152
Fondsobligasjonslån	1 738	1 738	1 738
Sum basiskapital i kapitalgruppe 1	32 890	32 890	32 890
Ansvarlige lån	6 408		
Sum basiskapital i kapitalgruppe2	6 408		
Sum basiskapital	39 298		
Innkallingsrett EK	11 535		
Sum supplerende kapital i kapitalgruppe 2	11 535		
Sum kapitalgruppe 2	17 943	7 297	1 216
Utsatt skattefordel			
Totalt	50 833	40 187	34 106

Tabell 25: Klassifisering av den ansvarlige kapitalen. Tall i millioner kroner.

2018	Ansvarlig kapital	Tellende ansvarlig kapital	
		SCR	MCR
Kapitalgruppe 1, ubegrenset	27 546	27 546	27 546
Fradrag datterselskaper		-	-
Kapitalgruppe 1, ubegrenset etter fradrag	27 546	27 546	27 546
Fondsobligasjonslån	1 662	1 662	1 662
Sum basiskapital i kapitalgruppe 1	29 208	29 208	29 208
Ansvarlige lån	6 380		
Risikoutjevningfond	4 793		
Sum basiskapital i kapitalgruppe2	11 173		
Sum basiskapital	40 381		
Innkallingsrett EK	10 827		
Sum supplerende kapital i kapitalgruppe 2	10 827		
Sum kapitalgruppe 2	22 001	6 805	1 225
Utsatt skattefordel			
Totalt	51 208	36 013	30 433

Solvenskapitalkravet (SCR) skal dekke risiko for tap av foretakets ansvarlige kapital og beregnes slik at sannsynligheten er 99,5 prosent for et samlet tap, forsikringsmessig tap og finansielt tap, over en periode på tolv måneder ikke overstiger det beregnede kapitalkravet.

Minstekapitalkravet (MCR) skal dekke risikoen for tap av foretakets basiskapital og beregnes slik at sannsynligheten er 85 prosent for samlet tap over en periode på tolv måneder ikke overstiger det beregnede kapitalkravet. Minstekapitalkravet skal ikke være lavere enn 25 prosent eller høyere enn 45 prosent av foretakets solvenskapitalkrav.

Solvenskapitalkravene og solvenskapitaldekningen med og uten overgangsregel for forsikringstekniske avsetninger er vist i tabellen under.

Tabell 26: Solvenskapitalkrav og solvenskapitaldekning uten bruk av overgangsregler for forsikringstekniske avsetninger. Tall i millioner kroner.

Solvenskapitalkrav og -dekning	2019		2018	
	SCR	MCR	SCR	MCR
Solvenskapitalkrav	14 595	6 079	13 610	6 125
Tellende kapital	40 187	34 106	36 013	30 433
Overskytende kapital	25 593	28 027	22 403	24 308
Solvenskapitaldekning	275 %	561 %	265 %	497 %

Tabell 27: Solvenskapitalkrav og solvenskapitaldekning med bruk av overgangsregler for forsikringstekniske avsetninger. Tall i millioner kroner.

Solvenskapitalkrav og -dekning	2019		2018	
	SCR	MCR	SCR	MCR
Solvenskapitalkrav	14 595	6 079	12 416	5 587
Tellende kapital	46 190	40 108	38 968	33 877
Overskytende kapital	31 595	34 029	26 552	28 290
Solvenskapitaldekning	316 %	660 %	314 %	606 %

Forskjellen mellom egenkapitalen i regnskapet og differanse mellom eiendeler og forpliktelser i Solvens II-balansen, var ved årsslutt 2019 og årsslutt 2018 som vist i tabellene under.

Tabell 28: Solvenskapital uten bruk av innkallingsretten men med bruk av overgangsregler for forsikringstekniske avsetninger sammenlignet med ansvarlig kapital i finansregnskapet. Tall i millioner kroner.

2019	Solvens II	Finansregnskapet
Innskutt egenkapital	16 540	16 540
Avstemningsreserve	14 612	
Annen opptjent egenkapital		15 238
Effekten av overgangsregler for forsikringstekniske avsetninger	6 002	
Risikoutjevningfond		5 540
Sum basiskapital kapitalgruppe 1 uten begrensninger/egenkapital	37 154	37 318
Fondsobligasjonslån	1 738	1 738
Ansvarlig lån	6 408	6 012
Sum inkludert kapital med begrensninger/basiskapital kapitalgruppe 2/ ansvarlig lån	45 300	45 068

Tabell 29: Solvenskapital uten bruk av innkallingsretten men med bruk av overgangsregler for forsikringstekniske avsetninger sammenlignet med ansvarlig kapital i finansregnskapet. Tall i millioner kroner

2018	Solvens II	Finansregnskapet
Innskutt egenkapital	14 554	14 554
Avstemningsreserve	11 798	
Annen opptjent egenkapital		14 488
Effekten av overgangsregler for forsikringstekniske avsetninger	4 776	
Risikoutjevningfond		4 793
Sum basiskapital kapitalgruppe 1 uten begrensninger/egenkapital	31 128	33 835
Risikoutjevningfond	4 793	
Fondsobligasjonslån	1 662	1 662
Ansvarlig lån	6 380	6 029
Sum inkludert kapital med begrensninger/basiskapital kapitalgruppe 2/ ansvarlig lån	43 963	41 526

Differansen mellom eiendeler og forpliktelser under Solvens II er inkludert overgangsregler for tekniske avsetninger beskrevet under kapittel D.2.6. Muligheten for innkalling av egenkapital i fremtiden er ikke medregnet i solvenskapitalen.

Hovedforskjellen mellom Solvens II og finansregnskapet er at opptjent overskudd som inngår som egenkapital i finansregnskapet, erstattes av avstemningsreserven i solvensbalansen. Også avstemningsreserven inneholder opptjent overskudd, men basert på verdsettelsen av eiendeler og forpliktelser i solvensbalansen. Avstemningsreserven vil også inkludere nåverdien av framtidige overskudd.

Verdi av forsikringstekniske avsetninger under Solvens II uten overgangsbestemmelsene, er verdsatt til 573,6 milliarder kroner. Regnskapsverdien av de forsikringsmessige avsetningene er verdsatt til 566,2 milliarder kroner. Solvens II-verdsettelsen er 7,4 milliarder kroner høyere enn den regnskapsmessige verdsettelsen. Overgangsbestemmelsene sier at vi i 2019 kan trekke fra 13/16 av denne differansen i Solvens II-verdsettelsen. Det vil si at verdsettelsen av forsikringstekniske avsetninger under Solvens II inkludert overgangsordningen er 567,6 milliarder kroner. Differansen mellom regnskap og Solvens II blir da 1,4 milliarder kroner i stedet for 7,4 milliarder kroner. Effekten for solvenskapitalen blir 6,0 milliarder kroner som vist i tabell 28 over.

Forskjellen mellom egenkapital og ansvarlige lån mv. i regnskapet og basiskapital under Solvens II var per 31.12.2019 på 0,3 milliarder kroner (2,4 milliarder kroner per 31.12.2018).

E.2 Solvenskapitalkrav og minstekapitalkrav

Solvenskapitalkravet skal dekke risikoen for tap av foretakets ansvarlige kapital. Minstekapitalkravet skal dekke risikoen for tap av foretakets basiskapital.

E.2.1 Solvenskapitalkrav

Ved årsslutt 2019 var kapitalkravene som følger (2018 i parentes):

Minstekapitalkrav: 6,1 (5,6 milliarder kroner).
Solvenskapitalkrav: 14,6 (12,4 milliarder kroner).

Kapitalkravene over er inkludert overgangsregler for tekniske avsetninger.

KLP benytter standardformelen uten noen foretaksspesifikke parametere. Solvenskapitalkravet ved årsslutt 2019 og årsslutt 2018 fordeler seg slik:

Tabell 30: Solvenskapitalkravets sammensetning uten overgangsordning for forsikringstekniske avsetninger. Tall i milliarder kroner.

Solvenskapitalkravets sammensetning	2019	2018
Markedsrisiko	4.2	4.4
Motpartrisiko	0.1	0.1
Forsikringsrisiko	11.1	11.2
Diversifisering	-2.6	-2.6
Operasjonell risiko	2.5	2.3
Tapsabsorberende evne til utsatt skatt	-0.8	-1.6
Solvenskapitalkrav	14.6	13.6

Tabell 31: Solvenskapitalkravets sammensetning med overgangsordning for forsikringstekniske avsetninger. Tall i milliarder kroner.

Solvenskapitalkravets sammensetning	2019	2018
Markedsrisiko	4.2	4.4
Motpartrisiko	0.1	0.1
Forsikringsrisiko	11.1	11.2
Diversifisering	-2.6	-2.6
Operasjonell risiko	2.5	2.3
Tapsabsorberende evne til utsatt skatt	-0.8	-2.8
Solvenskapitalkrav	14.6	12.4

Tilsvarende som i 2017, skyldes en reduksjonen i markedsrisiko over perioden en økning i buffere, spesifikt en økning i kursreguleringsfondet som gir opphav til økt tapsabsorberende evne til forsikringstekniske avsetninger.

Fordelingen av kapitalkravet mellom de ulike risikoene avviker fra det som KLP selv anser som riktig. Som nevnt i kapittel C.1 bidrar avgangsrisiko til at kapitalkravet for forsikringsrisiko blir for høyt i forhold til de andre elementene.

E.2.2 Forenklede beregninger

KLP benytter forenklingene for motpartsrisikomodule beskrevet i artikkel 111 og artikkel 112 i vedlegg til Forskrift om utfyllende regler til Solvens II-forskriften.

Forenklingen i artikkel 111 innebærer at det ikke beregnes diversifiseringseffekter innad i en modul ved beregning av risikoreducerende virkning av derivater. Forenklingen i artikkel 112 innebærer at risikojustert verdi av en sikkerhet sjablongmessig settes til 75 prosent. Begge forenklinger gjøres for å lette beregningsarbeidet og gir ubetydelige økninger i kapitalkravet for motpartsrisiko.

E.2.3 Foretakspesifikke parametere

KLP benytter ikke foretakspesifikke parametere.

E.2.4 Inndata for beregning av minstekapitalkrav

Den lineære formelkomponenten til minstekapitalkravet ble ved årsslutt 2019 beregnet på data gitt i tabellen under.

Tabell 32: Inndata uten overgangsregler for forsikringstekniske avsetninger. Tall i milliarder kroner.

Inndata til lineær formelkomponent	31.12.2019	31.12.2018
Garanterte ytelser	391.7	368.1
Diskresjonære ytelser	168.6	132.0
Capital at Risk	506.1	561.8
Lineær formelkomponent	6.079	7.150

Beregningen av minstekapitalkravet blir da som følger:

Tabell 33: Minstekapitalkrav uten overgangsregler for forsikringstekniske avsetninger. Tall i milliarder kroner.

Beregning av minstekapitalkrav	31.12.2019	31.12.2018
Lineær formelkomponent	6.079	7.150
Solvenskapitalkrav	14.626	13.610
Tak for minstekapitalkrav	6.582	6.125
Gulv for minstekapitalkrav	3.656	3.403
Minstekapitalkrav	6.079	6.125

Tak for minstekapitalkrav er 45 prosent av solvenskapitalkravet. Gulv for minstekapitalkrav er 25 prosent av solvenskapitalkravet.

Tilsvarende beregninger med overgangsregler på forsikringstekniske avsetninger er gitt i tabellene under.

Tabell 34: Inndata med overgangsregler for forsikringstekniske avsetninger. Tall i milliarder kroner.

Inndata til lineær formelkomponent	31.12.2019	31.12.2018
Garanterte ytelser	391.7	368.1
Diskresjonære ytelser	168.6	132.0
Capital at Risk	506.1	561.8
Lineær formelkomponent	6.079	7.150

Tabell 35: Minstekapitalkrav med overgangsregler for forsikringstekniske avsetninger. Tall i milliarder kroner.

Beregning av minstekapitalkrav	31.12.2019	31.12.2018
Lineær formelkomponent	6.079	7.150
Solvenskapitalkrav	14.595	12.416
Tak for minstekapitalkrav	6.568	5.587
Gulv for minstekapitalkrav	3.649	3.104
Minstekapitalkrav	6.079	5.587

Vi ser her at taket satte begrensninger for minstekapitalkravet i 2018.

E.3 Bruk av durasjonsbaserte undermodulen for aksjerisiko ved beregning av solvenskapitalkravet

KLP benytter ikke den durasjonsbaserte undermodulen for aksjerisiko.

E.4 Forskjeller mellom standardformelen og benyttede interne modeller

KLP benytter ikke interne modeller.

E.5 Manglende oppfyllelse av minstekapitalkravet eller solvenskapitalkravet

KLP oppfyller både minstekapitalkravet og solvenskapitalkravet.

E.6 Andre opplysninger

Tabellene under viser utviklingen i et utvalg av de mest relevante størrelsene for KLPs kapitalstatus gjennom situasjonen som har oppstått som følge av koronaviruset (COVID-19). Tallene er i millioner kroner.

Tilgjengelig ansvarlig kapital med overgangsregel for forsikringstekniske avsetninger						
	31.12.2019	13.03.2020	16.03.2020 (forenklet beregning)	20.03.2020 (forenklet beregning)	27.03.2020	03.04.2020 (forenklet beregning)
Basiskapital, kapitalgruppe 1 uten begrensninger	37 154	38 228	38 637	40 324	39 785	39 827
Basiskapital, kapitalgruppe 1 med begrensninger	1 738	1 738	1 738	1 738	1 738	1 738
Basiskapital, kapitalgruppe 2	6 408	6 408	6 408	6 408	6 408	6 408
Supplerende kapital, kapitalgruppe 2	11 535	11 535	11 535	11 535	11 535	11 535
Kapitalgruppe 3	0	0	0	0	0	0
Sum ansvarlig kapital	56 835	57 909	58 319	60 006	59 467	59 509

Tellende ansvarlig kapital til dekning av solvenskapitalkravet med overgangsregel for forsikringstekniske avsetninger						
	31.12.2019	13.03.2020	16.03.2020 (forenklet beregning)	20.03.2020 (forenklet beregning)	27.03.2020	03.04.2020 (forenklet beregning)
Kapitalgruppe 1 uten begrensninger	37 154	38 228	38 637	40 324	39 785	39 827
Kapitalgruppe 1 med begrensninger	1 738	1 738	1 738	1 738	1 738	1 738
Kapitalgruppe 2	7 297	7 646	8 295	8 029	7 509	7 908
Kapitalgruppe 3	0	0	0	0	0	0
Sum tellende ansvarlig kapital til dekning av solvenskapitalkravet	46 190	47 611	48 671	50 091	49 033	49 473

Tellende ansvarlig kapital til dekning av minstekapitalkravet med overgangsregel for forsikringstekniske avsetninger						
	31.12.2019	13.03.2020	16.03.2020 (forenklet beregning)	20.03.2020 (forenklet beregning)	27.03.2020	03.04.2020 (forenklet beregning)
Kapitalgruppe 1 uten begrensninger	37 154	38 228			39 785	
Kapitalgruppe 1 med begrensninger	1 738	1 738			1 738	
Kapitalgruppe 2	1 216	1 376			1 352	
Sum tellende ansvarlig kapital til dekning av minstekapitalkravet	40 108	41 342			42 875	

Tilgjengelig ansvarlig kapital uten overgangsregel for forsikringstekniske avsetninger						
	31.12.2019	13.03.2020	16.03.2020 (forenklet beregning)	20.03.2020 (forenklet beregning)	27.03.2020	03.04.2020 (forenklet beregning)
Basiskapital, kapitalgruppe 1 uten begrensninger	31 152	26 129	26 959	24 253	27 190	27 776
Basiskapital, kapitalgruppe 1 med begrensninger	1 738	1 738	1 738	1 738	1 738	1 738
Basiskapital, kapitalgruppe 2	6 408	6 408	6 408	6 408	6 408	6 408
Supplerende kapital, kapitalgruppe 2	11 535	11 535	11 535	11 535	11 535	11 535
Kapitalgruppe 3	0	0	0	0	0	0
Sum ansvarlig kapital	50 833	45 811	46 641	43 934	46 871	47 458

Tellende ansvarlig kapital til dekning av solvenskapitalkravet uten overgangsregel for forsikringstekniske avsetninger						
	31.12.2019	13.03.2020	16.03.2020 (forenklet beregning)	20.03.2020 (forenklet beregning)	27.03.2020	03.04.2020 (forenklet beregning)
Kapitalgruppe 1 uten begrensninger	31 152	26 129	26 959	24 253	27 190	27 776
Kapitalgruppe 1 med begrensninger	1 738	1 738	1 738	1 738	1 738	1 738
Kapitalgruppe 2	7 297	7 646	8 295	8 029	7 509	7 908
Kapitalgruppe 3	0	0	0	0	0	0
Sum tellende ansvarlig kapital til dekning av solvenskapitalkravet	40 187	35 513	36 993	34 020	36 437	37 422

Tellende ansvarlig kapital til dekning av minstekapitalkravet uten overgangsregel for forsikringstekniske avsetninger						
	31.12.2019	13.03.2020	16.03.2020 (forenklet beregning)	20.03.2020 (forenklet beregning)	27.03.2020	03.04.2020 (forenklet beregning)
Kapitalgruppe 1 uten begrensninger	31 152	26 129			27 190	
Kapitalgruppe 1 med begrensninger	1 738	1 738			1 738	
Kapitalgruppe 2	1 216	1 376			1 352	
Sum tellende ansvarlig kapital til dekning av minstekapitalkravet	34 106	29 244			30 280	

Solvenskapitalkrav (netto etter tapsabsorberende evne av forsikringstekniske avsetninger)						
	31.12.2019	13.03.2020	16.03.2020 (forenklet beregning)	20.03.2020 (forenklet beregning)	27.03.2020	03.04.2020 (forenklet beregning)
Markedsrisiko	4 206	4 394	5 967	5 094	4 533	6 200
Motpartsrisiko	105	110	88	82	107	89
Livsforsikringsrisiko	11 126	12 202	12 398	12 366	11 923	11 835
Diversifisering	-2 565	-2 708	-3 383	-3 013	-2 756	-3 427
Basiskrav til solvenskapital	12 872	13 998	15 071	14 528	13 806	14 697
Operasjonell risiko	2 521	2 461	2 306	2 313	2 435	2 230
Tapsabsorberende evne av utsatt skatt	-798	-1 168	-786	-783	-1 223	-1 112
Solvenskapitalkrav	14 595	15 291	16 591	16 058	15 018	15 815

Minstekapitalkrav						
	31.12.2019	13.03.2020	16.03.2020 (forenklet beregning)	20.03.2020 (forenklet beregning)	27.03.2020	03.04.2020 (forenklet beregning)
Minstekapitalkrav	6 079	6 881			6 758	

Solvenskapitaldekning med overgangsregel for forsikringstekniske avsetninger						
	31.12.2019	13.03.2020	16.03.2020 (forenklet beregning)	20.03.2020 (forenklet beregning)	27.03.2020	03.04.2020 (forenklet beregning)
Solvenskapitaldekning	316 %	311 %	293 %	312 %	326 %	313 %

Solvenskapitaldekning uten overgangsregel for forsikringstekniske avsetninger						
	31.12.2019	13.03.2020	16.03.2020 (forenklet beregning)	20.03.2020 (forenklet beregning)	27.03.2020	03.04.2020 (forenklet beregning)
Solvenskapitaldekning	275 %	232 %	223 %	212 %	243 %	237 %

Minstekapitaldekning med overgangsregel for forsikringstekniske avsetninger						
	31.12.2019	13.03.2020	16.03.2020 (forenklet beregning)	20.03.2020 (forenklet beregning)	27.03.2020	03.04.2020 (forenklet beregning)
Minstekapitaldekning	660 %	601 %			634 %	

Minstekapitaldekning uten overgangsregel for forsikringstekniske avsetninger						
	31.12.2019	13.03.2020	16.03.2020 (forenklet beregning)	20.03.2020 (forenklet beregning)	27.03.2020	03.04.2020 (forenklet beregning)
Minstekapitaldekning	561 %	425 %			448 %	

Godkjenning

Rapporten er godkjent av styret i KLP 5. mai 2020.

Sverre Thornes, Konsernsjef

Templater

Følgende QRTer (Quantitative Reporting Templates) er inkludert i det følgende.

QRT kode	QRT navn
S.01.02.01	Generell informasjon om foretaket
S.02.01.01	Balansen
S.05.01.01	Premier, erstatninger og kostnader pr. forsikringsbransje
S.05.02.01	Premier, erstatninger og kostnader - landfordelt
S.12.01.01	Forsikringstekniske avsetninger - livsforsikring og helseforsikring håndtert som livsforsikring
S.22.01.01	Effekten av overgangsregler og andre tiltak knyttet til langsiktige garantier
S.23.01.01	Ansvarlig kapital
S.25.01.01	Solvenskapitalkrav - for foretak som benytter standardmetoden
S.28.01.01	Minstekapitalkrav - kun livsforsikringsvirksomhet eller skadeforsikringsvirksomhet
S.28.02.01	Minstekapitalkrav - både livsforsikringsvirksomhet og skadeforsikringsvirksomhet

S.01.02.01**Basic Information - General**

	C0010
Undertaking identification code	R0010 Kommunal Landspensjonskasse
Type of code of undertaking	R0020 SC/938708606
Type of undertaking	R0030 Specific code
Country of authorisation	R0040 Life undertakings
Language of reporting	R0050 NO
Reporting submission date	R0070 Norwegian
Financial year end	R0080 2020-04-16
Reporting reference date	R0081 2019-12-31
Regular/Ad-hoc submission	R0090 2019-12-31
Currency used for reporting	R0100 Regular reporting
Accounting standards	R0110 NOK
Method of Calculation of the SCR	R0120 Local GAAP
Use of undertaking specific parameters	R0130 Standard formula
Ring-fenced funds	R0140 Don't use undertaking specific parameters
Matching adjustment	R0150 Not reporting activity by RFF
Volatility adjustment	R0170 No use of matching adjustment
Transitional measure on the risk-free interest rate	R0180 Use of volatility adjustment
Transitional measure on technical provisions	R0190 No use of transitional measure on the risk-free interest rate
Initial submission or re-submission	R0200 Use of transitional measure on technical provisions
Exemption of reporting ECAI information	R0210 Initial submission
Ad hoc XBRL technical field 1	R0250 Not exempted
Ad hoc XBRL technical field 2	R0990
Ad hoc XBRL technical field 3	R0991
	R0992

S020101
Balance sheet

	Solvency II value		Statutory accounts value	
		C0010		C0020
Assets	R0010			
Goodwill	R0020			
Deferred acquisition costs	R0030			358 141 974
Intangible assets	R0040	518 280 803		0
Deferred tax assets	R0050			
Pension benefit surplus	R0060	42 095 802		42 095 802
Property, plant & equipment held for own use	R0070	526 487 221 909		518 827 679 086
Investments (other than assets held for index-linked and unit-linked contracts)	R0080	954 948 988		954 948 988
Property (other than for own use)	R0090	63 478 472 998		65 394 198 931
Holdings in related undertakings, including participations	R0100	42 242 819 898		40 321 960 003
Equities	R0110	38 031 880 936		
Equities - listed	R0120	4 210 938 962		
Equities - unlisted	R0130	250 439 634 449		243 009 463 598
Bonds	R0140	47 747 706 035		
Government Bonds	R0150	202 691 928 414		
Corporate Bonds	R0160			
Structured notes	R0170			
Collateralised securities	R0180	162 877 372 763		162 871 835 266
Collective Investments Undertakings	R0190	4 951 935 528		4 733 235 014
Derivatives	R0200	1 542 037 285		1 542 037 285
Deposits other than cash equivalents	R0210			
Other investments	R0220			0
Assets held for index-linked and unit-linked contracts	R0230	85 707 319 805		85 461 874 355
Loans and mortgages	R0240			
Loans on policies	R0250	3 409 168 001		
Loans and mortgages to individuals	R0260	82 298 151 804		
Other loans and mortgages	R0270			
Reinsurance recoverables from:	R0280			
Non-life and health similar to non-life	R0290			
Non-life excluding health	R0300			
Health similar to non-life	R0310			
Life and health similar to life, excluding health and index-linked and unit-linked	R0320			
Health similar to life	R0330			
Life excluding health and index-linked and unit-linked	R0340			
Life index-linked and unit-linked	R0350			
Deposits to cedants	R0360	485 179 578		485 179 578
Insurance and intermediaries receivables	R0370			
Reinsurance receivables	R0380	174 362 083		174 362 083
Receivables (trade, not insurance)	R0390			
Own shares (held directly)	R0400			
Amounts due in respect of own fund items or initial fund called up but not yet paid in	R0410	15 244 377 791		15 271 027 972
Cash and cash equivalents	R0420	897 303 855		897 303 855
Any other assets, not elsewhere shown	R0500	629 556 141 626		621 517 664 705
Total assets				

	Solvency II value	Statutory accounts value
	C0010	C0020
Liabilities		
Technical provisions – non-life	R0510	.
Technical provisions – non-life (excluding health)	R0520	.
Technical provisions calculated as a whole	R0530	.
Best Estimate	R0540	.
Risk margin	R0550	.
Technical provisions - health (similar to non-life)	R0560	.
Technical provisions calculated as a whole	R0570	.
Best Estimate	R0580	.
Risk margin	R0590	.
Technical provisions - life (excluding index-linked and unit-linked)	R0600	567 615 004 410
Technical provisions - health (similar to life)	R0610	.
Technical provisions calculated as a whole	R0620	.
Best Estimate	R0630	.
Risk margin	R0640	.
Technical provisions – life (excluding health and index-linked and unit-linked)	R0650	567 615 004 410
Technical provisions calculated as a whole	R0660	0
Best Estimate	R0670	554 433 183 393
Risk margin	R0680	13 181 821 017
Technical provisions – index-linked and unit-linked	R0690	.
Technical provisions calculated as a whole	R0700	.
Best Estimate	R0710	.
Risk margin	R0720	.
Other technical provisions	R0730	.
Contingent liabilities	R0740	0
Provisions other than technical provisions	R0750	1 425 118 398
Pension benefit obligations	R0760	507 527 041
Deposits from reinsurers	R0770	.
Deferred tax liabilities	R0780	1 316 528 871
Derivatives	R0790	710 046 912
Debts owed to credit institutions	R0800	.
Financial liabilities other than debts owed to credit institutions	R0810	3 990 436 198
Insurance & intermediaries payables	R0820	983 354 232
Reinsurance payables	R0830	.
Payables (trade, not insurance)	R0840	1 958 173 640
Subordinated liabilities	R0850	8 146 530 391
Subordinated liabilities not in Basic Own Funds	R0860	.
Subordinated liabilities in Basic Own Funds	R0870	8 146 530 391
Any other liabilities, not elsewhere shown	R0880	5 749 475 257
Total liabilities	R0900	592 402 195 350
Excess of assets over liabilities	R1000	37 317 968 925

S.05.01.01

Premiums, claims and expenses by line of business

Line of Business for: **life insurance obligations**

Insurance with profit participation

C0220

Premiums written		
Gross	R1410	40 235 303 329
Reinsurers' share	R1420	1 256 104
Net	R1500	40 234 047 225
Premiums earned		
Gross	R1510	40 224 043 892
Reinsurers' share	R1520	1 256 104
Net	R1600	40 222 787 788
Claims incurred		
Gross	R1610	78 495 292 773
Reinsurers' share	R1620	0
Net	R1700	78 495 292 773
Changes in other technical provisions		
Gross	R1710	0
Reinsurers' share	R1720	0
Net	R1800	0
Expenses incurred	R1900	1 143 904 211
Administrative expenses		
Gross	R1910	160 146 590
Reinsurers' share	R1920	0
Net	R2000	160 146 590
Investment management expenses		
Gross	R2010	217 341 800
Reinsurers' share	R2020	0
Net	R2100	217 341 800
Claims management expenses		
Gross	R2110	171 585 632
Reinsurers' share	R2120	0
Net	R2200	171 585 632
Acquisition expenses		
Gross	R2210	137 268 505
Reinsurers' share	R2220	0
Net	R2300	137 268 505
Overhead expenses		
Gross	R2310	457 561 684
Reinsurers' share	R2320	0
Net	R2400	457 561 684
Other expenses	R2500	
Total expenses	R2600	1 143 904 211
Total amount of surrenders	R2700	0

Annex I
S.12.01.01
Life and Health SLT Technical Provisions

	Insurance with profit participation	Total (Life other than health insurance, incl. Unit-Linked)
	C0020	C0150
Technical provisions calculated as a whole		
Total Recoverables from reinsurance/SPV and Finite Re after the adjustment for expected losses due to counterparty default associated to TP calculated as a whole	0	0
Technical provisions calculated as a sum of BE and RM		
Best Estimate		
Gross Best Estimate		
Total recoverables from reinsurance/SPV and Finite Re before the adjustment for expected losses due to counterparty default		
Recoverables from reinsurance (except SPV and Finite Re) before adjustment for expected losses		
Recoverables from SPV before adjustment for expected losses		
Recoverables from Finite Re before adjustment for expected losses		
Total Recoverables from reinsurance/SPV and Finite Re after the adjustment for expected losses due to counterparty default		
Best estimate minus recoverables from reinsurance/SPV and Finite Re		
Risk Margin		
Amount of the transitional on Technical Provisions		
Technical Provisions calculated as a whole		
Best estimate		
Risk margin		
Technical provisions - total		
Technical provisions minus recoverables from reinsurance/SPV and Finite Re - total		
Best Estimate of products with a surrender option		
Gross BE for Cash flow		
Cash out-flows		
Future guaranteed and discretionary benefits		
Future guaranteed benefits		
Future discretionary benefits		
Future expenses and other cash out-flows		
Cash in-flows		
Future premiums		
Other cash in-flows		
Percentage of gross TP calculated using approximations		
Surrender value		
Best estimate subject to transitional of the interest rate		
Technical provisions without transitional on interest rate		
Best estimate subject to volatility adjustment		
Technical provisions without volatility adjustment and without others transitional measures		
Best estimate subject to matching adjustment		
Technical provisions without matching adjustment and without all the others		

R0010	0	0
R0020	.	.
R0030	560 296 037 578	560 296 037 578
R0040	.	.
R0050	.	.
R0060	.	.
R0070	.	.
R0080	.	.
R0090	560 296 037 578	560 296 037 578
R0100	13 321 212 195	13 321 212 195
R0110	.	.
R0120	-5 862 854 184	-5 862 854 184
R0130	-139 391 178	-139 391 178
R0200	567 615 004 410	567 615 004 410
R0210	567 615 004 410	567 615 004 410
R0220	.	.
R0230	.	.
R0240	430 497 410 773	430 497 410 773
R0250	168 607 756 544	168 607 756 544
R0260	14 839 127 480	14 839 127 480
R0270	53 648 257 220	53 648 257 220
R0280	0	0
R0290	.	.
R0300	560 296 037 578	560 296 037 578
R0310	.	.
R0320	.	.
R0330	560 296 037 578	560 296 037 578
R0340	573 828 484 001	573 828 484 001
R0350	0	0
R0360	573 617 249 772	573 617 249 772

Annex I
S.22.01.01
Impact of long term guarantees measures and transitionals

		Amount with Long Term Guarantee measures and transitionals	Impact of the LTG measures and transitionals (Step-by-step approach)								
			Without transitional on technical provisions	Impact of transitional on technical provisions	Without transitional on interest rate	Impact of transitional on interest rate	Without volatility adjustment and without other transitional measures	Impact of volatility adjustment set to zero	Without matching adjustment and without all the others	Impact of matching adjustment set to zero	Impact of all LTG measures and transitionals
			C0010	C0020	C0030	C0040	C0050	C0060	C0070	C0080	C0090
Technical provisions	R0010	567 615 004 410	573 617 249 772	-6 002 245 362	573 617 249 772	0	573 828 484 001	211 234 229	573 828 484 001	0	6 213 479 591
Basic own funds	R0020	45 300 476 667	39 298 231 305	-6 002 245 362	39 298 231 305	0	39 090 340 900	-207 890 405	39 090 340 900	0	-6 210 135 767
Excess of assets over liabilities	R0030	37 153 946 276	31 151 700 913	-6 002 245 362	31 151 700 913	0	30 943 810 508	-207 890 405	30 943 810 508	0	-6 210 135 767
Restricted own funds due to ring-fencing and matching portfolio	R0040	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Eligible own funds to meet Solvency Capital Requirement	R0050	46 189 514 310	40 187 268 948	-6 002 245 362	40 187 268 948	0	40 251 832 588	64 563 640	40 251 832 588	0	-5 937 681 722
Tier 1	R0060	38 892 215 365	32 889 970 002	-6 002 245 362	32 889 970 002	0	32 682 079 597	-207 890 405	32 682 079 597	0	-6 210 135 767
Tier 2	R0070	7 297 298 945	7 297 298 945	0	7 297 298 945	0	7 569 752 991	272 454 045	7 569 752 991	0	272 454 045
Tier 3	R0080	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Solvency Capital Requirement	R0090	14 594 597 890	14 594 597 890	0	14 594 597 890	0	15 139 505 981	544 908 091	15 139 505 981	0	544 908 091
Eligible own funds to meet MCR	R0100	40 108 039 546	34 105 794 183	-6 002 245 362	34 105 794 183	0	34 047 425 136	-58 369 048	34 047 425 136	0	-6 060 614 410
Minimum Capital Requirement	R0110	6 079 120 905	6 079 120 905	0	6 079 120 905	0	6 826 727 692	747 606 787	6 826 727 692	0	747 606 787

Annex I
S.23.01.01
Own funds

Basic own funds before deduction for participations in other financial sector as foreseen in article 68 of Delegated Regulation 2015/35

	Total	Tier 1 - unrestricted	Tier 1 - restricted	Tier 2	Tier 3
	C0010	C0020	C0030	C0040	C0050
Ordinary share capital (gross of own shares)	R0010	0	0		
Share premium account related to ordinary share capital	R0030				
Initial funds, members' contributions or the equivalent basic own - fund item for mutual and mutual-type undertakings	R0040	16 539 523 009	16 539 523 009		
Subordinated mutual member accounts	R0050				
Surplus funds	R0070				
Preference shares	R0090				
Share premium account related to preference shares	R0110				
Reconciliation reserve	R0130	20 614 423 267	20 614 423 267		
Subordinated liabilities	R0140	8 146 530 391		1 738 269 089	6 408 261 302
An amount equal to the value of net deferred tax assets	R0160	0			0
Other own fund items approved by the supervisory authority as basic own funds not specified above	R0180				

Own funds from the financial statements that should not be represented by the reconciliation reserve and do not meet the criteria to be classified as Solvency II own funds

Own funds from the financial statements that should not be represented by the reconciliation reserve and do not meet the criteria to be classified as Solvency II own funds	R0220				
---	-------	--	--	--	--

Deductions

Deductions for participations in financial and credit institutions	R0230				
Total basic own funds after deductions	R0290	45 300 476 667	37 153 946 276	1 738 269 089	6 408 261 302

Ancillary own funds

Unpaid and uncalled ordinary share capital callable on demand	R0300				
Unpaid and uncalled initial funds, members' contributions or the equivalent basic own fund item for mutual and mutual - type undertakings, callable on demand	R0310	11 534 738 390		11 534 738 390	
Unpaid and uncalled preference shares callable on demand	R0320				
A legally binding commitment to subscribe and pay for subordinated liabilities on demand	R0330				
Letters of credit and guarantees under Article 96(2) of the Directive 2009/138/EC	R0340				
Letters of credit and guarantees other than under Article 96(2) of the Directive 2009/138/EC	R0350				
Supplementary members calls under first subparagraph of Article 96(3) of the Directive 2009/138/EC	R0360				
Supplementary members calls - other than under first subparagraph of Article 96(3) of the Directive 2009/138/EC	R0370				
Other ancillary own funds	R0390				

Total ancillary own funds

Available and eligible own funds	R0400	11 534 738 390			11 534 738 390
Total available own funds to meet the SCR	R0500	56 835 215 057	37 153 946 276	1 738 269 089	17 942 999 693
Total available own funds to meet the MCR	R0510	45 300 476 667	37 153 946 276	1 738 269 089	6 408 261 302
Total eligible own funds to meet the SCR	R0540	46 189 514 310	37 153 946 276	1 738 269 089	7 297 298 945
Total eligible own funds to meet the MCR	R0550	40 108 039 546	37 153 946 276	1 738 269 089	1 215 824 181
SCR	R0580	14 594 597 890			
MCR	R0600	6 079 120 905			
Ratio of Eligible own funds to SCR	R0620	3,16			
Ratio of Eligible own funds to MCR	R0640	6,60			

Reconciliation reserve

	Total	Tier 1 - unrestricted	Tier 1 - restricted	Tier 2	Tier 3
	C0060	C0020	C0030	C0040	C0050
Excess of assets over liabilities	R0700	37 153 946 276			
Own shares (held directly and indirectly)	R0710				
Foreseeable dividends, distributions and charges	R0720				
Other basic own fund items	R0730	16 539 523 009			
Adjustment for restricted own fund items in respect of matching adjustment portfolios and ring fenced funds	R0740	0			
Reconciliation reserve	R0760	20 614 423 267			
Expected profits					
Expected profits included in future premiums (EPIFP) - Life business	R0770	13 210 793 914			
Expected profits included in future premiums (EPIFP) - Non- life business	R0780	0			
Total Expected profits included in future premiums (EPIFP)	R0790	13 210 793 914			

S.25.01.01

Solvency Capital Requirement - for undertakings on Standard Formula

Article 112 Z0010

No

	Net solvency capital requirement	Gross solvency capital requirement	Allocation from adjustments due to RFF and Matching adjustments portfolios
	C0030	C0040	C0050
Market risk	R0010 4 205 762 662	92 769 220 118	0
Counterparty default risk	R0020 104 763 244	2 450 527 722	0
Life underwriting risk	R0030 11 125 541 769	63 131 349 307	0
Health underwriting risk	R0040 .	.	.
Non-life underwriting risk	R0050 .	.	.
Diversification	R0060 -2 564 553 885	-32 983 466 132	
Intangible asset risk	R0070 .	.	
Basic Solvency Capital Requirement	R0100 12 871 513 789	125 367 631 016	

Calculation of Solvency Capital Requirement

	C0100
Adjustment due to RFF/MAP nSCR aggregation	R0120 0
Operational risk	R0130 2 521 332 169
Loss-absorbing capacity of technical provisions	R0140 -112 496 117 226
Loss-absorbing capacity of deferred taxes	R0150 -798 248 068
Capital requirement for business operated in accordance with Art. 4 of Directive 2003/41/EC	R0160 .
Solvency Capital Requirement excluding capital add-on	R0200 14 594 597 890
Capital add-on already set	R0210 .
Solvency capital requirement	R0220 14 594 597 890
Other information on SCR	
Capital requirement for duration-based equity risk sub-module	R0400 0
Total amount of Notional Solvency Capital Requirements for remaining part	R0410 .
Total amount of Notional Solvency Capital Requirement for ring fenced funds	R0420 0
Total amount of Notional Solvency Capital Requirements for matching adjustment portfolios	R0430 0
Diversification effects due to RFF nSCR aggregation for article 304	R0440 0
Method used to calculate the adjustment due to RFF/MAP nSCR aggregation	R0450 No adjustment
Net future discretionary benefits	R0460 168 607 756 544

S.28.01.01

Minimum Capital Requirement - Only life or only non-life insurance or reinsurance activity

Linear formula component for life insurance and reinsurance obligations

		C0040
MCRL Result	R0200	6 079 120 905

Net (of reinsurance/SPV) best estimate and TP calculated as a whole provisions   Net (of reinsurance/SPV) total capital at risk

	C0050	C0060
Obligations with profit participation - guaranteed benefits	R0210	391 688 281 033
Obligations with profit participation - future discretionary benefits	R0220	168 607 756 544
Index-linked and unit-linked insurance obligations	R0230	0
Other life (re)insurance and health (re)insurance obligations	R0240	0
Total capital at risk for all life (re)insurance obligations	R0250	506 082 638 683

Overall MCR calculation

		C0070
Linear MCR	R0300	6 079 120 905
SCR	R0310	14 594 597 890
MCR cap	R0320	6 567 569 051
MCR floor	R0330	3 648 649 473
Combined MCR	R0340	6 079 120 905
Absolute floor of the MCR	R0350	37 932 400

Minimum Capital Requirement	R0400	6 079 120 905
------------------------------------	--------------	---------------

S.28.02.01

Minimum Capital Requirement - Both life and non-life insurance activity

Linear formula component for life insurance and reinsurance obligations

	Non-life activities MCR _(L,NL) Result	Life activities MCR _(L,L) Result
	C0070	C0080
R0200	.	6 079 120 905

- Obligations with profit participation - guaranteed benefits
- Obligations with profit participation - future discretionary benefits
- Index-linked and unit-linked obligations
- Other life (re)insurance and health (re)insurance obligations
- Total capital at risk for all life (re)insurance obligations

Overall MCR calculation

- Linear MCR
- SCR
- MCR cap
- MCR floor
- Combined MCR
- Absolute floor of the MCR

MCR

Notional non-life and life MCR calculation

- Notional linear MCR
- Notional SCR excluding with add-on (annual or latest calculation)
- Notional MCR cap
- Notional MCR floor
- Notional Combined MCR
- Absolute floor of the notional MCR
- Notional MCR

	Non-life activities MCR _(L,NL) Result	Life activities MCR _(L,L) Result
	C0070	C0080
R0200	.	6 079 120 905

Life activities

Net (of reinsurance/SPV) best estimate and TP calculated as a whole provisions

Net (of reinsurance/SPV) total capital at risk

	C0110	C0120
R0210	391 688 281 033	
R0220	168 607 756 544	
R0230	0	
R0240	0	
R0250		506 082 638 683

	C0130
R0300	6 079 120 905
R0310	14 594 597 890
R0320	6 567 569 051
R0330	3 648 649 473
R0340	6 079 120 905
R0350	37 932 400

R0400	6 079 120 905
--------------	---------------

	Non-life activities C0140	Life activities C0150
R0500	0	6 079 120 905
R0510	0	14 594 597 890
R0520	0	6 567 569 051
R0530	0	3 648 649 473
R0540	0	6 079 120 905
R0550	.	37 932 400
R0560	0	6 079 120 905

HOVEDKONTOR

Besøksadresse:

Dronning Eufemias gate 10, Oslo

Sentralbord: 55 54 85 00

Faks: 22 03 36 00

REGIONSKONTOR

Besøksadresse:

Zander Kaaes gate 7, Bergen

Kundesenter: 55 54 85 00

Faks: 55 54 85 90

ALL POST SENDES TIL

Kommunal Landspensjonskasse,

Pb. 400 Sentrum, 0103 Oslo

Elektroniske henvendelser:

klp.no/kontakt

www.klp.no

Organisasjonsnr.: 938 708 606